N. N. MATHEESCU

Sociologie politică

Țărănismul și clasa mijlocie

Analiza sociologică și reprezentarea politică. — Neoțărănismul, formula ideologică a clasei mijlocii românești. — Problema muncitorească și statul țărănesc.

Cu o scrisoare de C. Stere

Editura „Revistei de studii sociologice şi muncitoreşti"
BUCUREŞTI — Cal. Victoriei Nr. 150
1 9 3 7

N. N. MATHEESCU

Sociologie politică

Țărănismul și clasa mijlocie

Analiza sociologică și reprezentarea politică. — Neoțărănismul, formula ideologică a clasei mijlocii românești.— Problema muncitorească și statul țărănesc.

Cu o scrisoare de C. Stere

Editura „Revistei de studii sociologice și muncitorești"
BUCUREȘTI — Cal. Victoriei Nr. 150
1 9 3 7

Există o deosebire între doctrina politică şi filosofia politică.

Filosofia politică este abstracţiunea, prin excelenţă, a ideilor de grup : e problema şi soluţia pusă pe plan transcendental.

Doctrina, în schimb, constitue transformatorul practic al filosofii în idei cu posibilităţi de realizare concretă. O doctrină este o filosofie, în acţiune, un principiu capabil de animaţiune, o idee în stare dinamică.

Pe scurt, prin doctrină se înţelege o sistematizare de principii ca valoare practică.

Doctrina dospeşte aluatul filosofiei politice şi-l predă politicii practice pentru realizări.

Orice organism colectiv şi în deosebi politic, trebuie să-şi aibe o doctrină a lui — în cadrul unei filosofii politice generale, adică un punct de vedere fixat, în idei realizabile.

Nu putem păşi la o definire doctrinală, până nu ne edificăm, în primul rând, asupra realităţii sociale.

Privim societatea actual, şi nu istoric.

Toţi teoreticianii, şi chiar cei reacţionari, recunosc azi lupta de clasă, ca pe o realitate socială evidentă, şi nu ca pe o construcţie teoretică, utopică.

Clasele sociale se definesc şi se diferenţează, prin rolul lor funcţional în procesul de producţie economică a societăţii.

E o eroare sociologică să se vorbească ca de două realităţi perfect distincte : lumea oraşelor şi lumea satelor.

La ţară ca şi la oraş există aceiaş stratificare socială pe clase: a) clasa marei burghezii şi a latifundiarilor; b) clasa miljocie şi c) clasa proletară.

Stratificarea socială este orizontală, nu verticală, separaţia dintre ţărănime şi orăşenime e anti-sociologică.

Deşi la noi în ţară au fost multe curente de idei politice (Junimea lui Maiorescu, liberalismul lui Ioan Brătianu, semănătorismul lui Iorga), n'am avut totuşi decât două doctrine politice, cari erau mai mult decât speculaţiuni de idei şi de sentimente şi ţineau seamă şi de realităţile vieţii sociale : doctrina socialistă (Nădejde, Gherea) şi doctrina poporanistă (C. Stere).

C. Stere, în doctrina poporanistă, se arăta un teoretician

al democrației burgheze, care, pentru uzul nostru, lua denumirea de țărănistă.

Partidul liberal, înainte de război mai ales, și după război chiar, și-a luat materialul pentru realizări politice din teoriile poporaniste (s. ex. : cooperatismul, votul universal, exproprierea, naționalizarea solului).

O precizare de doctrină democratică burgheză — în spiritul de clasă, și nu solidaristă — nu se poate face fără a se cerceta și analiza, enorma contribuție doctrinală a lui C. Stere.

In studiul său vast **„Social-democratism sau poporanism ?“**, publicat acum 25 de ani, și referindu-se la stările sociale de atunci, C. Stere analizează, chiar „în lumina doctrinei socialiste“, problemele sociale și politice ale României Mici.

Iată punctele principale și constatările acestui studiu de o valoare științifică unică :

Doctrina social-democrată e în impas față de țărănime, lucru ce provine din faptul că legea concentrării a lui Marx, nu se adeverește în agricultură ; teoria țărănimii ca „reziduu social“ și „massă socială nediferențiată“, țărănimea nu e diferențiată în clase sociale, ci e un rezervoriu de împrospătat clasele sociale ; industrialismul parazitar și bugetivor, cu excepția industriei petrolului și cherestelei;chestiunea evreiască ca o problemă ce se pune pentru consolidarea clasei noastre mijlocii ; clasa mijlocie interesată în democratizarea vieții publice ; industria noastră trebuie pusă în legătură cu nevoile țărănimii ; poporanismul e formula democratică de progres social.

Acestea sunt, sumar enunțate, ideile expuse de C. Stere, în lucrarea „Socialdemocrație sau poporanism?“.

Studiul a fost scris, acum 25 ani, privind stările sociale de atunci.

Unele din concluzii nu se mai potrivesc pentru starea socială de azi ; astfel : țărănimea nu mai poate fi considerată, cel puțin astăzi, ca un reziduu social nediferențiat.

Socialogii recunosc — Morgan, Durkheim, Levy-Bruhl, Spencer — că societățile primitive erau într'adevăr nediferențiate.

Dar azi, ţărănimea, ţărănimea unui regim capitalist se diferenţiază în clase sociale.

Prin împroprietărire, la noi, în ţară — s'a operat o primă diferenţiere ; iar prin legea circulaţiei bunurilor agare, o a doua diferenţiere, permiţând consolidarea proprietăţii mijlocii agrare ; acum, avem, în deosebi în nouile provincii, o industrie mare (metalurgică, minieră, petroliferă, etc.), care nu mai poate fi pusă în exclusivă legătură cu nevoile ţărănimii.

Ceeace trebuie să reţinem, din doctrina poporanistă, ca adevăruri ştiinţifice verificate, sunt următoarele : constatarea impasului socialiştilor faţă de problema agrară ; avantajele proprietăţii mijlocii ; clasa mijlocie şi importanţa ei social-politică ; încadrarea elementelor urbane, în doctrina ţărănistă.

Acestea sunt susţinerile mele, asupra cărora s'a purtat discuţia şi la cari C. Stere mi-a răspuns prin următoarea interesantă scrisoare :

Bucov, 31.V.930.

Iubite d-le Matheescu,

Am citit cu drag rezumatul conferinţei d-tale şi cum sunt incapabil de fasoane, îmi vei ierta atât şi forma, în care mă adresez d-tale, cât şi faptul că am întârziat cu acest răspuns, fiind foarte prins cu redactarea şi corectarea articolelor mele.

Ceiace este carcteristic pentru viaţa noastră publică este neexistenţa de intelectuali, adică de oameni cari privesc lumea şi viaţa, din înălţimile unei „filosofii", cum spui d-ta, au o concepţie generală, o „Weltanschaung", după cuvântul expresiv al boşilor şi îşi îndrumează acţiunea în conformitate cu această concepţie a lumii.

Ceiace m'a atras şi chiar m'a entuziasmat în conferinţa d-tale este tocmai acest intelectualism.

Inţelegi bine că nu pot discuta aci teoriile d-tale, în larg. Imi vei permite o simplă afirmare, pe care o voi desvolta, la întâlnire.

Pentru mine, problema ţărănească nu constitue o chestie locală românească, nici particulară a ţărănimii.

Marxismul, după terminologia d-tale, este numai o „doctrină",

și socialismul așteaptă încă „filosofia“ lui, care trebuie să cuprindă întreaga evoluție socială considerând munca ca factor esențial al acestei evoluții.

Acest factor nu se manifestă numai în ultimele veacuri, în forma mișcării proletariatului industrial, nici nu se va isprăvi cu lichidarea capitalismului.

Țărănimea, în măsura în care ea reprezintă „factorul muncă“, este ignorată de doctrina socialistă.

Dar aceasta este în calea unei acțiuni de renovare, pentrucă dă naștere unui conflict nu numai înăuntru diferitelor state, între cele două forțe sociale, care reprezintă factorul muncă, dar și între statele industriale și cele agricole, ceiace nu poate duce decât la înfrângerea mișcării muncitorești mondiale.

Ergo : pot greși, dar în credința mea, eu reprezint, cu poporanismul meu o adevărată filosofie socialistă, *(după terminologia d-tale), dar în acțiunea politică trebuie să țiu seamă de condițiile speciale ale țării noastre, de aci „țărănismul“.*

Imi aduce corectura articolului XXI (ultimul din „Preludii“), deci o strângere de mână, al d-tale

C. STERE

In prima noastră lucrare „Studii de Sociologie“ (1933), am făcut o analiză teoretică a fenomenului social; consideram manifestarea colectivă, în ansamblul ei, ca fenomen social și-l analizam, din două puncte de vedere, cel al dinamicei sociale, faptul social propriu zis — societatea în devenire — și cel al staticei sociale, instituția socială — societatea în realizare.

Faptul social, în ultima analiză, este starea de mulțime, cu toate evoluțiile sale, în timp. Instituțiile sociale primare, fundamentale, am arătat că sunt: familia, proprietatea și statul.

Fenomenul social este reductibil, ca material comun de analiză și mijloc de socializare a oamenilor, la instinctele elementare, primare: instinctul de nutriție (corespunde: proprietatea), instinctul de reproducție (corespunde: familia), instinctul de conservare (corespunde : statul).

Evoluția socială și evoluția politică se reduc tocmai la

această influenţare reciprocă şi realizare socială, a stărilor de mulţime asupra instituţiilor sociale, şi invers.

In lucrarea noastră **„Istoricul revoluţiei ruse“ (1934)** — un breviar al evenimentelor, ce au dat naştere marei transformări sociale din Răsărit — am aplicat această metodă arătând cât de profundă a fost schimbarea instituţiilor sociale ruseşti sub influenţa revoluţiei, animată şi organizată de o minoritate conştientă.

„Ţărănismul şi clasa mijlocie“, — păstrează aceiaş metodă de studiu ştiinţific sociologic.

Analizăm realităţile materiale ale societăţii româneşti actuale, diferenţierile economice cu corolarul lor: diferenţierele de clasă, rolul clasei mijlocii ţărăneşti şi orăşeneşti, şi indicăm determinantele ideologice ale unei filosofii politice, care, adoptând formula doctrinară de renovare naţională a „statului ţărănesc”, semnalează, în acelaş timp şi necesitatea imperioasă de **încadrare** în evoluţia socială progresistă, dinamică şi **consecventă** marilor linii de transformare socială şi de progres ale societăţii.

AUTORUL.

TITLUL I.

Poziţia ideologică a ţărănismului român

CAP. I.

EVOLUŢIA IDEOLOGICA A ŢARANISMULUI ROMAN

C. Stere — V. Madgearu — Mihai D. Ralea

Ţărănismul român îşi are un părinte spiritual în C. Stere.

Enunţările sale de acum 30 de ani sunt perfect valabile şi astăzi, ca puncte programatice.

Poporanismul „Vieţii Româneşti" a plămădit acea atmosferă spirituală, în care a crescut generaţia de intelectuali, şi din care s'a născut mişcarea politică a ţărănismului, după război.

Burghezia română nu-şi avea o doctrină formulată. Burghezia română guverna, se consolida, după formula lui Ioan Brătianu „se îmbogăţea", dar burghezia română nu se îndeletnicia să gândească, să-şi formuleze o justificare teoretică şi un program de realizări sociale coordonate.

Junimismul, cu negativismul său, n'a fost o doctrină a burgheziei. Putem spune că a fost, mai repede, un curent de idei, exponent al clasei prăbuşite a boerilor şi cari aducea în viaţa politică şi spirituală a ţării nota de pesimism dizolvant, caracteristic clasclor sociale învinse.

Liberalismul român — exponentul politic al clasei burgheze — s'a ghidat, în unele din realizările sale, de doctrina formulată, cu atâta cunoaştere a realităţilor noastre sociale,

de profesorul C. Stere şi de cercul de intelectuali ai „Vieţii Româneşti".

Azi, nu mai este un mister, bunăoară, că scrisoarea semnată de Ionel I. C. Brătianu, în numele partidului liberal, prin care se angaja să democratizeze aşezământul public al ţării, prin cele două mari reforme: votul universal şi împroprietărirea, a fost redactată de C. Stere.

C. Stere, începând examenul realităţilor sociale româneşti, a găsit o doctrină politică adversă: doctrina social-democrată, care, prin armătura metodologiei sale ştiinţifice, şi prin prestigiul mişcării politice a proletariatului internaţional, impunea în foarte multe cercuri intelectuale, din ţară.

Astfel se face că acest examen al vieţii noastre sociale a trebuit să fie efectuat printr'o metodă polemică cu şcoala socialistă.

Lucrarea **„Social-democraţie sau poporanism?** (1905), indică acest caracter polemico-ştiinţific al studiului, după însuşi titlul său.

Se desprind, din analiza acestui studiu, trei principii, formulate de doctrina poporanistă:

1) principiul naţionalist;

2) principiul democratic;

3) principiul economic al cooperatismului şi al ridicării economice a ţărănimii.

După ce polemizează pe larg, cu şcoala socialistă, şi arată că marxismul este în impas faţă de ţările agricole, unde nu poate să fie vorba de o concentrare a capitalurilor şi a proprietăţilor, C. Stere formulează, în termenii următori, principiul naţionalismului luminat:

„Un popor vrednic de acest nume ţine la caracterul său propriu na„ţional mai presus de toate şi luptând pentru el, luptă nu numai pentru „dreptul său la libertate, la viaţă culturală proprie, la propăşirea naţio„nală, dar luptă pentru condiţiunile indispensabile ale civilizaţiunii ome„neşti.

„Un popor, subjugat altei culturi e numai un material pasiv în is„toria lumii şi e nu numai silit la o imitaţiune moartă, care îi ucide pu„terea de creaţiune, dar el înseamnă totdeauna o pierdere nepreţuită „pentru civilizaţiunea omenească în genere".

Aşa dar — un principiu de bază în doctrina poporanistă,

îl constitue principiul național „caracterul propriu național al fiecărui popor".

Al doilea principiu ce se desprinde din analiza doctrinei poporaniste, este — am mai spus — principiul democratic.

„Problema generației noastre se poate rezuma, în puține cuvinte, „scria C. Stere.

„Opera generației dela 1848 a rămas nedesăvârșită.

„Introducerii formelor de stat modern n'au urmat democratizarea „tuturor instituțiilor vieții publice, înrădăcinarea democratismului în „viața poporului însuși, în legislație, în funcționarea întregului aparat „administrativ și politic; cu alte cuvinte massele populare au rămas a„proape cu desăvârșire străine vieții politice; nu numai că suntem de„parte de guvernarea poporului prin sine însuși, dar toate „libertățile" „înscrise pe fațada edificiului nostru constituțional n'au pătruns încă „nici în realitatea vieții, în adâncimile ei, nici măcar în conștiința po„porului.

„Democratismul însă nu este numai o formulă abstractă a celui „mai perfect guvernământ, nici numai un postulat ideal și moral al dem„nității omenești.

„In împrejurările vieții moderne, el este o condițiune sine qua non „a reușitei în lupta popoarelor pentru existență, o condițiune de conser„vare națională", încheie, cu atâta temeinicie, C. Stere, interesantele „sale susțineri, asupra principiului democratic.

Tot atât de interesante și importante formulările doctrinale de ordin economic ale școlii poporaniste.

C. Stere subliniază superioritatea economică a micei proprietăți țărănești și a asociațiilor agricole.

Citez:

„Avantagiile economice sunt hotărât de partea gospodăriei mici: „aceasta nu aleargă după rentă, nici după dobânda capitalului și deci „produce mai eftin; apoi gospodăria mică dispune de puterea de muncă „mai intensivă a omului ce muncește pentru dânsul, ea face cu putință „utilizarea mai potrivită cu natura ei a fiecărei bucățele de pământ".

Mai departe — C. Stere arată că s'a pornit o mișcare în Europa, pentru desvoltarea asociațiilor agricole (Germania) și a cooperativelor agricole în Danemarca.

Forte sugestiv și cu adevărat precursorii sunt observațiile și propunerile poporanismului în legătură cu problema industrială.

„Progresul nostru politic — scria C. Stere — se rezuma la idealul „unei democrații rurale; progresul economic trebuie să tindă spre or- „ganizarea întregei gospodării naționale pe temelii țărănești".

După C. Stere problema industrială la noi, putea fi înfățișată, în 1905, din trei puncte de vedere deosebite:

1) Țărănima noastră e condamnată la lenevie aproape jumătate de an, din Noembrie în Martie; trebuie găsit, pentru aceasta, un tip de industrie — care nu are asemăuare în Apus — și care să fie sezonieră, să lucreze cu țăranii, iarna.

Ar fi vorba de o industrie țărănească, pur casnică. Legislația noastră asupra cooperativelor poate servi ca punct de spriijin, în această direcție.

2) Problema industrială ni se înfățișează și din punctul de vedere al muncitorimii orășenești. Ori această muncitorime e compusă mai mult din meseriași decât din proletari.

Acești meseriași trebuie încurajați să lupte în contra concurenții din afară prin sistemul **cooperativelor orășenești.**

3) In fine, producția noastră industrială va trebui să ia un aspect de mare industrie; d. ex.: industria petrolului. C. Stere găsește justificată tendința de naționalizare a industriei petrolului.

„Unicul mijloc — scria doctrinarul poporanismului — de a națio- „naliza industria noastră petroliferă constă în forma, tradițională la noi, „a monopolului de stat".

Există o distincție între socializarea industriei — care are în vedere interesele muncitorului — și naționalizarea industriei, care urmărește, în prim rând, interesele corpului național întreg.

Și ca o admirabilă previziune a doctrinei statului țărănesc și a economiei dirijate — ce avea să fie formulată abia peste 30 de ani — C. Stere, concretizează astfel, principiile economice ale poporanismului :

„O țărănime liberă și stăpână pe pământul ei; desvoltarea meseri- „lor și a industriilor mici, cu ajutorul unei intense mișcări cooperative „la sate și orașe; monopolizarea de către stat, în principiu, a industriei „mari (afară de cazuri excepționale, unde ea s'ar putea desvolta dela „sine, fără prejudiciu pentru viața economică) : aceasta este formula

„progresului nostru economic și social, ce ni-o impun condițiile însăși ale „vieții noastre naționale...

...„Dar am curajul să afirm că aceasta va fi politica economică a „generațiunii ce va veni, după noi.

„Ea va fi impusă și de necesitatea economică și de desvoltarea noa„stră democratică, în măsura în care se vor deștepta și vor lua o parte „tot mai activă la viața publică massele populare: fiindcă interesele „tuturor elementelor noastre sociale pozitive — ale țărănimii, ale cla„selor mijlocii și ale intelectualilor, converg toate în direcția acestei „evoluții".

In concluzia vastului său studiu științific, C. Stere arată că doctrina poporanistă se rezumă la noțiunea de popor, considerat ca massă muncitoare concretă, totalitatea claselor muncitoare din sânul unei societăți. Poporanismul urmărește să satisfacă nevoile sociale ale tuturor claselor muncitoare și din acest punct de vedere noțiunea poporanismului e mai largă decât a socialismului, care nu poate fi legitimat decât ca un moment al poporanismului.

Foarte semnificativ finalul.

Il citez, în întregime pentru marea lui frumusețe morală:

„Am ajuns la sfârșitul lucrării mele. Am trăit prea mult, și prea „multe ca să pot avea prezumțiunea naivă, că mi s'a deschis tot adevă„rul și că mi-a fost dat să spun ultimul cuvânt în această privință".

„Mi-am făcut datoria!"

„Și piatră cu piatră se va clădi corpul doctrinal, potrivit trebuin„țelor și aspirațiunilor neamului, dar fără să ne îngrădească calea largă „și luminoasă a progresului social"!

Iată adunate și formulate, din 1905, atâtea adevăruri științifice și atâtea orientări, cari au ghidat realizările sociale și naționale, în țara noastră, în ultimele trei decade: naționalismul luminat, democratismul cu sufragiul universal, exproprierea și cooperatismul, naționalizarea industriilor etc.

Se poate spune, pe drept cuvânt, că poporanismul a fost o adevărată doctrină de stat!

După război, poporanismul a căpătat o valoare politică practică și dinamică prin faptul că a luat naștere instrumentul politic corespunzător: partidul țărănesc, ieșit din însăși

nevoile şi aspiraţiunile mulţimilor ţărăneşti, chemate la o viaţă politică şi la o viaţă economică nouă, de marile reforme sociale, sufragiul universal şi împroprietărirea.

Poporanismul a început să se manifeste pe tărâm politic, iar doctrina ţărănistă nu făcea decât să evidenţieze şi să acomodeze noului mediu social teoriile formulate mai înainte.

Ţărănismul ca doctrină îşi găseşte formularea în conferinţa ţinută de d. **V. Madgearu**, în 1923, la Institutul Social Român, în ciclul organizat asupra doctrinelor partidelor politice.

Două sunt principiile de căpetenie, afirmate în această conferinţă, şi desvoltate de d. V. Madgearu, anul trecut, printr'o voluminoasă lucrare pe care o vom analiza în capitolul următor:

a) Ţărănimea este o clasă socială distinctă şi omogenă, cu o conştiinţă politică proprie.

b) Trebuie consfinţit juridiceşte regimul proprietăţii de muncă, ca temelie în organizarea economică a agriculturii noastre, pusă în valoare prin mijlocul cooperatismului.

Citez:

„Antagonismele economice, de interese, manifestate cu forţa bru-„tală a împrejurărilor de după războiu, au fost de natură să contribue „la formarea unei conştiinţe de clasă a ţărănimii...

„Ştim că această conştiinţă de clasă este, la începutul ei, ceva „vag, instinctiv... impresia opoziţiei de interese faţă de stăpânitori.

„Dar această conştiinţă de clasă se întăreşte în vălmăşagul lupte-„lor de clasă".

Şi, în fine, tot d. Madgearu afirmă:

„Ţărănimea e tot atât de omogenă ca şi clasa proletariatului. Mi-„cele divergenţe din interiorul clasei, mai mult de natură particulară, „nu impiază asupra caracterului general".

Sub această influenţă doctrinală a ţărănimii clasă socială distinctă şi omogenă, a trăit mişcarea politică a ţărănismului, vreme de 14 ani, până în 1933, când, **d. I. Mihalache** a formulat teza unei înoiri doctrinale a ţărănismului român.

Să observăm, din acest punct de vedere, evoluţia ideolo-

giei țărăniste: într'adevăr pentru poporanism țărănimea nu era o clasă socială distinctă, ci, după propria expresie a lui C. Stere, „o massă socială nediferențiată“, „un reziduu social”, un rezervoriu de împrospătat celelalte clase sociale.

In a doua fază a ideologiei țărăniste, formulată de d. V. Madgearu, țărănimea este considerată ca o clasă socială distinctă și omogenă, lucru ce a animat, un deceniu întreg, o admirabilă luptă politică, dusă de mișcarea politică a țărănismului.

A treia fază de evoluție a ideologiei țărăniste, este doctrina statului țărănesc, stat totalitar, cu primatul muncii și primatul țărănimii.

Analizez pe larg, în capitolul următor, formulările de ordin politic, ale ideii dinamice de stat țărănesc și mă opresc — în partea finală a acestui capitol — asupra expunerii doctrinale oficiale, făcută congresului partidului național-țărănesc de către d. profesor Mihai D. Ralea, raportorul secției ideologice.

D. Ralea începe prin a afirma că, cel puțin în sud-estul european, țărănimea există ca o clasă socială proprie, cu o omogenitate de structură și de viață.

D-sa recunoaște că, în sistemul capitalist, țărănimea este exploatată în procesul de circulație a bunurilor agrare.

Mai departe examinează pe rând o serie de probleme și ajunge la următoarele concluzii :

a) Este necesară intervenția statului pentru reglementarea vieții economice.

Din acest punct de vedere, se distinge:

1) sectorul economiei private de tip individualist;

2) sectorul intermediar — sectorul cooperatist;

3) sectorul economic de stat (regii publice, etatizări de anumite industrii etc.).

„Prin etatizare în sectorul public — spune d. Ralea — „se va înlătura exploatarea, prin intervenționism în sectorul „privat se va face posibilă educația și progresul“.

b) Dezavantagiile autarhiei economice pot fi corijate numai prin sistemul economiei dirijate, care să realizeze un sistem de schimburi comerciale raționalizate.

c) Problema națională este implicit rezolvată prin rezolvarea problemei sociale: adică prin ridicarea economică și morală a țărănimii, imensa majoritate a poporului nostru.

d) Forma politică: organizarea democrației. Inlocuirea sistemului democrației individualiste anarhice prin sistemul democrației sociale de grup: clasa socială și sindicatul profesional.

Citez:

„Țărănismul, indiferent de democrația individualistă, trebue să se „preocupe, în primul rând, de organizarea și reprezentarea politică a „clasei pe care o reprezintă, realizând o democrație rurală și în al doi„lea rând ținând seama și de celelalte grupări sindicale sau profesio„nale cu care fatal trebuie să fie în legătură".

Așa dar, a treia fază ideologică a țărănismului se caracterizează prin aceea că își propune să realizeze organizarea democrației, promovând interesele clasei țărănești la care încorporează interesele profesionale orășenești exprimate prin sindicatele profesionale.

Insuși preambulul programului recunoaște caracterul **solidarist** al nouii faze din ideologia țărănismului român.

Citez:

„Statul național-țărănesc nu va însemna însă tirania ori dictatura „țărănimii, ci numai **primatul** ei în SOLIDARITATE **și colaborare** cu „celelalte *grupuri ori clase naționale*".

Așa dar, iată în linii largi, fazele de evoluție ale ideologiei țărănismului român, din punctul de vedere al clasei sociale — indiscutabil un punct de vedere de o valoare științifică sociologică, certă:

1) Țărănimea nu e o clasă socială distinctă, ci o massă socială, nediferențiată, din care nasc toate celelalte clase sociale (C. Stere — poporanismul).

2) Țărănimea e o clasă socială, distinctă, omogenă, cu o conștiință de clasă și purtând o luptă de clasă (V. Madgearu („Doctrina țărănistă").

3) Țărănimea, clasă socială proprie, va realiza un stat totalitar, organizând primatul muncii și primatul intereselor sale de clasă, IN SOLIDARISM cu celelalte grupe și clase sociale. (Mihai D. Ralea „Perspectivele țărănismului").

Transformarea partidului țărănesc în partid de guvernământ, a realizat și această transformare ideologică: dela doctrina luptei de clasă la doctrina solidarismului social.

CAP. II.

STATUL ŢARANESC, STATUL MUNCII NAŢIONALE ORGANIZATA

Formula statului ţărănesc nelinişteşte cercurile marei burghezii şi turbură socotelile sateliţilor politici ai acesteia, prin noutatea sa, prin dinamismul său şi adevărul ce-l reprezintă.

Intr'o ţară de ţărani e logic ca orânduirea publică să fie astfel întocmită încât să se dea satisfacţie, în primul rând, nevoilor ţărănimii.

D. Ion Mihalache, în cuvântarea ţinută la 10 Septembrie 1933 la Câmpulung, a schiţat conturile nouii doctrine.

Citez:

„Partidul naţional-ţărănesc este un partid semi-revoluţionar.

„Revoluţionar în scopurile sale: cucerirea puterii de către clasa ţă„rănească pentru a alcătui un stat nou rezemat pe realităţile naţionale: „**ţăranul,** ca element de bază socială şi naţională **şi mica gospodărie,** ca „element de bază economică.

„Dar partidul naţional-ţărănesc este, în acelaş timp, ordonat în „**metode:** luptă în cadrul legilor şi ordinei sociale pentru cucerirea pu„terii, prin majorităţi parlamentare liber alese".

D. I. Mihalache şi-a desvoltat aceste enunţări, în marea cuvântare ţinută la congresul partidului din Aprilie 1935.

D. Mihalache face o afirmaţie explicabilă pentru un militant politic:

„Eu — a spus d-sa — nu voi face nici pe sociologul nici pe filoso„ful, ca să încerc să fac dinainte descrierea analitică a viitorului stat „naţional-ţărănesc.

„Statele au fost întâi create şi apoi definite".

D-sa își propune să arate doar în linii generale ce înseamnă statul țărănesc și subliniază următoarele principii de bază:

a) „Suntem un popor de mici agricultori. Suntem un popor a cărui viață materială stă în agricultură aproape trei sferturi".

Consecința acestei constatări: în rânduirea publică trebuie să dăm întâitate nevoilor agriculturii.

b) Față de marile transformări ale economiei, nu putem rămâne nici la forma individualistă de producție, de astăzi, anarhică și deficitară.

Soluția: „numai cooperația este menită să canalizeze forțele de „producțiune și să pună în valoare bogățiile individuale, având avanta„jul vânzării în massă, al producțiunii în massă și pe standarde de cali„tăți. Noi înțelegem prin urmare să facem din cooperație, pârghia sis„temului național-țărănesc economic, independent de sistemul capitalist.

„Aci se va desfășura bătălia între noi și susținătorii sistemului ban„car capitalist".

c) In ceeace privește comerțul și industria, d. Mihalache distinge trei sectoare:

1) sectorul liberei inițiative particulare ;

2) sectorul industriei, protejată de stat, potrivit unui program general pentru a servi interesele generale;

3) sectorul etatist, pentru anumite industrii.

Acest sistem de organizare economică pe sectoare, va duce fatal la naționalizarea economiei românești.

„Pentru noi — afirmă d. Mihalache — nu încape nici o îndoială „că etatismul și cooperația duc la naționalizare.

„Aceasta este o caracteristică a concepției de stat național-țărănesc, „pe care nu o găsești nici la sistemul din Rusia, nici la sistemul din Ita„lia nici la cel din Germania".

d) Atitudinea față de celelalte clase sociale.

„Preocupările statului țărănesc — continuă d. Mihalache — nu se „limitează la clasa țărănească.

„Statul național-țărănesc să fie expresia tuturor forțelor vii ale na„țiunii, ale tuturor claselor sociale cari produc!

„Statul țărănesc nu urmărește altceva decât eliminarea acelor indivizi și a acelor clase sociale, cari trăesc parazitare din exploatarea „celor cari produc. **El este solidaritatea claselor sociale,** dar pivotul și

coloana vertebrală, cum am numit-o altă dată, este și rămâne clasa „țărănească.

„Partidul național-țărănesc nu se ridică, prin urmare, împotriva o-„rașelor, ci voiește să dea orașelor adevăratul lor echilibru stabil de a „fi centre de schimb și de cultură ale satelor, care să prospereze din-tr'un bogat schimb al unei bogate producțiuni.

„O mare putere de consum a satelor, o mai mare putere de pro-„ducțiune a lor înseamnă și mai mari canaluri de schimb, mai puternice „centre de schimb.

„Astfel se asigură o bază serioasă și sănătoasă desvoltării orașelor. „Cu atât mai mult: a lumina țărănimea, înseamnă a forma o mare massă „de cititori".

...„Țărănism nu înseamnă patriarhalizare, primitivizare.

„Nu înseamnă să reducem nivelul claselor superioare la nivelul ță-„rănimii, ci dimpotrivă înseamnă ridicarea în sus a țărănimei la nivelul „claselor culte".

„Național-țărănismul deschide perspective noui de desvoltare și „progres pentru toate clasele producătoare, prin ridicarea economică și „culturală a satelor".

e) In fine — statul țărănesc însemnează primatul muncii, promovarea intereselor claselor muncitoare și înlesnirea desvoltării sindicatelor profesionale.

„Primat — afirma d. Mihalache la adunarea profesională muncito-„rească — nu înseamnă exclusivism.

„Primatul muncii nu înseamnă distrugerea capitalului. Capitalul „este și rămâne un factor de producțiune. Insăși fabrica este capital. „Noi dorim numai un alt raport: nu munca să fie dominată și exploa-„tată de capital; frânele puterii, care decide să fie în mâna muncitoare „și nu în mâna capitalului.

„Idealul nostru este să fie capitalul salariat și profitul să fie al „muncitorului, așa cum de altfel, pe scară redusă este realizat în co-„operație".

Primatul muncii, însemnează — în concepția statului țărănesc, munca țărănească cooperatizată și munca orășenească sindicalizată.

D. Ernest Ene — în broșura d-sale „Statul țărănesc", subliniază caracterul de originalitate al nouii orândueli publice:

„Forma de stat, ce urmărim — spune d-sa — corespunzătoare rea-„lităților țărănești dela noi nu a fost realizată încă nicăeri și deci sun-„tem obligați, de astădată a renunța la imitarea formelor străine și a „creia noui forme, cari ne trebuie...

„A sosit ceasul, când neamul nostru trebuie să facă operă proprie „şi să realizeze în politic şi în social mai original poate decât în cele- „lalte domenii ale activităţii umane la care participă".

D.C. Rădulescu-Motru, în broşura „Ideologia statului român", stabileşte următoarea legătură între realitatea vieţii noastre sociale — care este ţărănimea — şi statul ţărănesc.

„Ideologia statului ţărănesc pleacă dela principiul producţiei orga- „nizate, în mod cooperativ, pe sate, în primul rând; în scopul, nu atât „de a folosi acumulării capitalurilor băneşti, cât în scopul de a ridica „standardul vieţii acelora, cari iau parte la muncă.

„Idealul burghez este să înmulţească indivizii inventivi şi între- „prinzători: idealul ţărănesc este să înmulţească familiile ţăranilor în- „stăriţi, în care sănătatea şi tradiţiile neamului să-şi asigure continui- „tatea.

„Deasupra posibilităţilor de viitor, pe care le dă progresul indus- „triei, ideologia ţărănistă pune posibilităţile ce isvorăsc din întărirea „familiei ţărăneşti şi strânsa ei legătură cu teritoriul ţării.

„Ideologia statului ţărănesc nu justifică ordinea politică pe con- „sideraţiile abstracte ale individualismului economic şi pe presupusa do- „rinţă de câştig ce ar fi existând în sufletul fiecărui individ, ci pe in- „stituţia reală a gospodăriei ţărăneşti, în care omul, munca şi pămân- „tul se identifică" (p. 33).

D. profesor N. Ghiulea, în documentata sa recentă lucrare „Organizarea statului" Mijloace şi metode noui", pune organizarea statului ţărănesc în legătură cu condiţiile etnice, sociale şi economice ale ţării noastre.

Citez:

„Pentru acei cari cred în necesitatea unei organizări de stat po- „trivită condiţiilor etnice, sociale şi economice din această ţară au da- „toria, o datorie de onoare, de a lupta pentru înfăptuirea acestei orga- „nizări, de a lupta pentru ridicarea statului ţărănesc".

...„Nu vedem în statul ţărănesc un regim social de clasă. „Poporul „nostru, în desvoltarea sa istorică, a fost şi este un popor de ţărani. „Poporul nostru nu are o nobilime, care, cu o existenţă de multe vea- „curi, să fi luat o altă desvoltare ca restul poporului, nu are o burghe- „zie, care, iarăşi cu o existenţă de multe veacuri, să fi creiat o civi- lizaţie caracteristică.

„In marea lor majoritate, locuitorii oraşelor, fii de plugari, în pri- „ma sau a doua generaţie, păstrează unitatea sufletească a poporului „român.

„Poporul român e perfect unitar. Ţărănimea română reprezintă în- „chip complet naţiunea română.

„Massa țărănească conștientă de drepturile și datoriile ei, conștien-
„tă de destinul acestei țări, va forma massa politică a statului țărănesc.
„Partidele politice românești, cari aproape toate au și astăzi în titulatura
„lor, cuvântul „național" sau cuvântul „țărănesc", care, în împrejurările
„noastre au aceiaș semnificare, vor fi mai departe, cu doctrine deose-
„bite, reprezentantele politice ale poporului român, în majoritate po-
„por de țărani" p. 22).

Cerem iertare cititorilor pentru repetirea acestor citate, din diferiți autori, cari s'au ocupat cu problema statului țărănesc.

Suntem nevoiți să o facem, pentru a putea discuta, în deplină cunoștință de cauză, datele, premizele și concluziile acestor susțineri, valoarea lor politică practică, valabilitatea lor sociologic științifică și în fine — spre a ne putea da seama perfect — în ce măsură este nevoie de o adaptare a acestor concepții la ideia luptei de clasă.

D. Sterian Dumbravă, în cartea d-sale **„Statul țărănesc"** stabilește următoarele diferențieri între, așa zis, lumea țărănească și luma orășenească, lumea burgheză, între cari vede un ireductibil antagonism.

In timp ce economia capitalistă produce exclusiv **valori de schimb** — constată d. Dumbravă — economia țărănească produce pe lângă valori de schimb și **valori de întrebuințare.**

Insuși procesul de producțiune diferă: în producția industrială avem de a face cu un proces pur mecanic, care alcătuește toată tehnica acestei producțiuni, în economia țărănească — producție agricolă prin excelență — acest proces al producțiunii este mai mult un proces **organic,** determinat de condițiile de existență ale unor anumiți factori naturali: sol, climă etc.

Consecință: pe când lumea capitalistă se bazează exclusiv pe o **producțiune socială,** adică pe o producțiune de mărfuri care are la baza ei munca socială a lucrătorilor, din contra lumea țărănească se sprijină în primul rând pe o producțiune **casnică** și **familiară.**

E o prăpastie — crede d. Dumbravă — între lumea țărănească, care urmărește, în viața sa economică, satisfacerea unor anumite **trebuințe** și lumea **capitalistă,** care urmărește **câștigul.**

Iată cum vede d. Dumbravă deosebirile dintre lumea proletară şi lumea ţărănească şi rolul statului ţărănesc:

Citez:

„Pe când lumea proletară merge spre o **societate socialistă** — ca „una care se desprinde în mod firesc din însăşi natura producţiei so- „ciale a bunurilor la care ia parte şi pe cari le creiază — din contra „lumea ţărănească se îndreaptă în mod firesc şi logic spre un **Stat ţără-** „**nesc**, rezultat din toată natura voinţei sale organice".

„Pentru această lume ţărănească nu se pune problema conflictu- „lui dintre forţele de producţie şi formele de proprietate — conflict „care alcătuieşte axa de mişcare a lumii proletare — ci pentru această „lume ţărănească se pune în primul rând **problema valorificării muncii** „**ţărăneşti printr'o justă echilibrare a venitului social.**

„Şi acest lucru nu se poate realiza decât numai pe calea unui **sis-** **tem cooperatist** — sistem prin excelenţă de valorificare a muncii şi de „echilibrare a venitului social".

D. Virgil Madgearu a scris, anul trecut, un studiu de o valoarea ştiinţifică remarcabilă intitulat **„Agrarianism. Capitalism. Imperialism". — „Contribuţiuni la studiul evoluţiei sociale româneşti".**

In acest studiu amplu, d. Madgaru examinează pe larg, problema ţărănimii considerată clasă socială proprie.

D-sa constată că ţărănimea apare ca o clasă unitară, care posedă o conştiinţă de clasă formată şi are capacitate de acţiune politică.

„Regimul politic democratic — scrie d-sa —, întemeiat pe votul „obştesc, îngăduie o manifestare a tendinţelor de clasă, concretizată în „formaţiunea partidelor ţărăniste."

Despre noua economie ţărănească, d. Virgil Madgearu scrie următoarele :

„In toate ţările agrare, modul de producţie dominant nu este cel „al economiei capitaliste, ci al economiei familiare, care nu întrebuin- „ţează salariaţi. Aceste economii familiare ţărăneşti au o concepţie cu „totul diferită despre profit şi o organizaţie de exploatare deosebită. „Categoriile ştiinţei economice clasice, proprii economiei capitaliste: „salariu, profit, rente etc. nu se regăsesc în economia familiară ţără- „nească, iar încercarea de a interpreta fenomenele ei vitale cu ajuto- „rul lor, dă greş.

„Milioanele de economii familiare ţărăneşti nu stau astfel una „lângă alta, încât una să fie izolată de cealaltă, ci sunt legate între „ele printr'un sistem întreg de relaţii reciproce complex şi formează

„o țesătură social-economică specifică, devenind oarecum o unitate na-„țional-economică." (p. 137).

Iată și legătura între aceste constatări asupra economiei țărănești și orientarea politică de stat, așa cum o vede d. Madgearu:

„Orientarea politică de stat nu poate fi în dezacord — scrie „d-sa — cu structura social-economică a societății. Când țesătura fun-„damentală a organizației economice este formată de milioane de eco-„nomii familiare țărănești, care nu cunosc aproape deloc sistemul sa-„lariatului și au o concepție deosebită despre profit și rentabilitate, „iar întreprinderile economice nu sunt elementul predominant în viața „socială, când, prin urmare, ordinea economică nu este capitalistă, ci „social-agrară, statul aflat în această situație, trebuie să'și orânduiască „întreaga sa politică, în așa fel, încât să deschidă drumul larg pentru „desvoltarea, în primul rând, a celulelor fundamentale ale organismu-„lui social a economiilor țărănești."

„Ordinei economice social-agrare, necapitaliste, îi corespunde re-„gimul cooperatist...

...„Regimul cooperatist, luând în posesiune toate căile comerțului „și creditului, care stabilesc contactul cu piețele mondiale de mărfuri „și capitaluri, salvează economiile familiare rurale de pauperizare si „organizând producția, pe baze raționale, asigură desvoltarea maximă „a forțelor de producție națională.

„Firește, cooperatizarea ordinei economice a statelor social-agrare „nu înseamnă o tendință de excludere a formelor de întreprindere ca-„pitalistă, din celelalte domenii ale vieții social-economice, ci numai o „limitare a câmpului de activitate, impusă de condiții de ordin natu-„ral și de necesități naționale." (p. 138).

In fine, un ultim citat — și am arătat mai sus, de ce a trebuit să abuzăm de atâtea citate —, un ultim citat sintetizator.

Este o admirabilă formulă a d-lui Ion Mihalache, care a definit statul țărănesc ca fiind statul muncii naționale organizate.

„Statul național-țărănesc — spunea la adunarea profesională pen-„tru muncitori — reprezintă o concepție muncitorească, nu o concep-„ție capitalist individualistă.

„Inainte de toate statul național-țărănesc este statul muncii na-„ționale organizată, este statul stimulator de muncă, este statul cre-„iator de muncă.

„Nici nu este posibilă o viață nouă, până când nu vom desmorți „energiile, puterea de muncă, puterea de viață care zace adormită în „milioanele de cetățeni ai acestei țări.

„Şi înţeleg aici şi pe muncitorii cu braţele şi pe muncitorii inte-
„lectuali, căci şi unii şi alţii, trăiesc prin sudoarea muncii lor, unii cu
„capul, iar alţii cu braţele."

După atâtea citate se desprinde luminos caracterul doctrinei statului ţărănesc: o nouă orânduire publică, bazată pe primatul muncei.

Statul ţărănesc este anti-liberal şi anti-socialist, anti-individualist şi anti-comunist.

Democrat — ca mijloace de realizări politice —, cooperatist — ca mijloace de ridicare economică — naţional — prin faptul că rezolvarea problemei sociale înseamnă promovarea valorilor naţionale, statul ţărănesc se situează, în evoluţia politică, ca o fază intermediară, de progres social, reprezentând actual realităţile sociale cele mai puternice.

Formulă de dinamism politic, formulă de sinceră democraţie, de democraţie etnică dacă vreţi, de democraţie naţională, pentrucă majoritatea cea mare a populaţiei e ţărănimea, — nu rămâne nici o îndoială că prin aceasta, orientarea vieţii noastre publice a fost definitiv trasată, pentru mult timp.

Statul ţărănesc închide în el toate posibilităţile, toate virtualităţile. Să ne ferim să cuprindă însă şi toate contradicţiile. Iată de ce, o examinare a acestei formulări doctrinare, în raport cu realitatea **luptei de clasă** se impune, dintr'o necesitate de limpezire ideologică şi de clarificare a poziţiei politice.

Cap. III.

NECESITATEA UNEI DOCTRINE DE INOIRE A STATULUI

S'au scris, în ultimii ani, câteva studii, foarte importante asupra desvoltării şi evoluţiei societăţii româneşti şi s'au formulat programe şi ideologii, cari, toate, subliniază necesitatea unei doctrine de înoire a statului.

Sistemul democraţiei liberale individualiste este perimat.

Se caută noui forme de viaţă de stat, noui orientări în orânduirea publică, corespunzătoare marilor prefaceri economice şi sociale, petrecute în lumea întreagă şi corespunzătoare evoluţiei economice şi sociale a propriei noastre ţări.

Sociologul St. Zeletin a scris, astfel, un studiu bogat în idei şi documentaţii, „Neoliberalismul", care vroia să însemne o nouă doctrină pentru activitatea vieţii noastre de stat.

Neoliberalismul se opune liberalismului clasic al burgheziei.

Neoliberalism însemnează: organizarea forţelor de producţie ale burghezei şi adaptarea mentalităţii colective la forma de viaţă socială şi economică actuală.

Zeletin constată că societatea românească se află într'o grozavă contradicţie: în timp ce burghezia este deplin stăpână pe viaţa economică şi pe viaţa politică, reacţiunea s'a retras în sfera ideilor, şi este deplin stăpână pe sufletul şi cultura română.

In Apus — neoliberalismul este în realitate, ultima fază a capitalismului: capitalismul imperialismului financiar.

Zeletin consideră faza capitalistă, ca fiind fatală, şi istoriceşte necesară pentru ţara noastră, imposibilă de ocolit sau schimbat.

Destinul burgheziei române este tocmai să stăpânească — ca orişice burghezie — toate forţele de producţie ale ţării, prin mijloacele carateristice tuturor burgheziilor — prin oligarhism şi centralism politic, prin stăvilirea puterii politce a tuturor celorlalte clase sociale.

Această doctrină a reacţiunii române, care luptă totuşi, în chip paradoxal contra reacţionarismului ideologic, adoptă cele mai tipice mijloace de exploatare: Zeletin se declară, în mod logic, împotriva cooperaţiei — care poate să fie un mijloc de emancipare pentru clasele muncitoare — şi împotriva legislaţiei internaţionale de ocrotire a muncii.

Este de asemenea logică propunerea ce o face de a se legifera principiul **obligativităţii muncii** şi de a se munci, în industriile noastre, în orice caz, mult mai mult decât cele 8 ore legiuite — „să se aibă în vedere, — scria Zeletin — „ega-„litatea producţiei nu egalitatea timpului de muncă, adică: „să se ceară lucrătorului român să muncească atâtea ore pe „zi, cât îi trebuie spre a produce aceleaşi valori, pe care lu-„crătorul anglo-american le produce în opt ore".

Disciplinarea muncii — aceasta e problema problemelor, afirmă Zeletin, foarte consecvent cu sine însuşi, de oarece acumulările de capital s'au produs întotdeauna din exploatarea muncii. Zeletin recunoaşte, de asemeni, tendinţa inexorabilă de acumulare a capitalismului:

„Un capitalism, care se organizează e un capitalism, care se su-„pravieţuieşte: a limita tendinţa de acumulare înseamnă a o ucide."

Soluţia, pe care „materialistul" Zeletin o dă crizei societăţii româneşti, este totuşi o soluţie intelectuală: problema istorică a momentului de faţă este: adaptarea sufletească a românilor la instituţiile sociale moderne.

Aci este rolul şcolii, care trebuie să naţionalizeze sufletele tinerilor generaţii, preamărind valoarea capitalismului, spiritul de întreprindere şi setea de câştig, virtuţile caracteristice ale burgheziei.

Zeletin dă o doctrină logică, perfect logică intereselor marei burghezii capitaliste. Ea este antipodul doctrinei ţără-

niste, și sub masca unor principii de quasi-progres social se ascunde, în realitate, tendințele reacționare ale clasei burgheze.

Ca să se justifice oligarhia plutocratică, centralistă și anti-democrată, principiul obligativității muncii, ziua de muncă de 12 ore, jaful în avutul statului ca mijloc de acumulare a captalului — nu era nevoie să se scrie chiar o carte întreagă de „ideologie" !

Dealtminteri, însăși metoda sociologică a lui Zeletin, de care făcea foarte mult caz și în privința valorii științifice a căreia nu se îndoia — avea în ea lucruri foarte puțin științifice.

D. **Șerban Voinea**, în lucrarea **„Marxism oligarhic"**, a supus unei critici severe această pseudo-metodă științifică a lui Zeletin.

Iată principalele obiecțiuni ale acestuia:

Zeletin confundă capitalul și capitalismul. Capitalul exista și în antichitate fără să existe capitalism. Capitalism însemnează orânduirea economică a cărei țintă este câștigul și marfa.

Zeletin adoptă metoda marxistă, răsturnând noțiunile: pune la baza desvoltării sociale circulația mărfurilor și nu producția. O vădită falșificare a teoriei marxiste!

Este eronată apoi apropierea, mai exact identitatea ce a stabilit'o Zeletin între țările românești și țările din apus.

Noi n'am avut forma feudală a societății!

In fine, e ridicul să se formuleze teoria neoliberalismului, bazată pe „imperialismul (!) capitalismului românesc și pe incapacitatea politică a muncitorimei și a țărănimii!

Nu e lipsit de interes să arătăm că Zeletin susținea, cu o navitate dezarmantă, că „partidul poporului are menirea să realizeze marea renaștere națională, aplicând principiile neoliberalismului!"...

A face din partidul poporului — o formațiune politică esențial personalistă — un partid de ideologie și de mari transformări sociale, iată ceeace ni se par deadreptul neserios.

D. Victor Iamandi a sesizat acest lucru și a calificat drept hibride toate aceste încercări.

Pentru d. **Victor Iamandi** partidul liberal și-a dat, odată cu constituție din 1923, o nouă doctrină și o nouă orientare: este neoliberalismul.

Punctele principale ale acestei orientări neoliberaliste sunt:

a) principiul național și principiul democrat;

b) principiul internaționalismului economic al statului;

c) proprietatea considerată ca funcție socială;

d) legislația socială de proteguire a muncii, pentru ameliorarea problemei sociale.

„Sub imperiul nouii doctrine liberale — susține d. Victor Ia-„mandi —, în neîncetată acomodare la spiritul timpului, — deși s'a „păstrat liber jocul forțelor individuale, — statul a rămas un adevă-„rat regulator al vieții colective."

Neoliberalismul d-lui Iamandi — incontestabil, în nota vremii, adică în ritmul evoluției sociale, democratice și progresiste, suferă de acest mare rău: rămâne la suprafață. Nu adâncește nevoile sociale ale tuturor categoriilor producătoare și nu încadrează problema orientării politice a partidului liberal, în **examenul mai larg, mai obiectiv, mai științific, al realităților și diferențierilor de clasă socială.**

D. Nic. **Roșu,** într'o carte voluminoasă, apărută anul trecut, și intitulată, **„Dialectica naționalismului"** încearcă să formuleze o doctrină a rasismului român, a mișcării de dreapta.

Cum este natural, pe d-sa nu-l preocupă câtuși de puțin realitățile vieții noastre sociale, stratificarea socială a claselor, orânduirea economică a societății — și atâtea alte puncte de vedere obiective, științifice, certe; ci — înoată într'un subiectivism apos, într'un misticism ridicol, într'o violență verbală, care nu e întrecută decât de trivialitatea expresiei.

Apologist al aristocratismului și al claselor avute, invoacă sociologia națiunii — ca un palid fundament științific, pseudo-teoriilor sale, pentruca, în câteva pagini mai jos, să se ridice împotriva spiritului științific.

Cu un orizont intelectual specific, fierbând de furie împotriva judaismului, critică și batjocorește teoriile vitaliste

și mistice ale filosofului evreu Bergson, pentru ca, în alt capitol, să susție că noțiunea de națiune derivă din legende mistice ! (e splendidă, desigur, premiza științifică a sociologiei națiunii la d. Roșu).

Dacă „națiunea e o creație a lui Dumnezeu" se înțelege că nu mai putem crâcni nimica !

Mai ales că, în critica regimului nostru democratic, se invoacă, repetat, autoritatea... lui Eminescu!

Stranie răsturnare de noțiuni!

Foarte des se citează la noi numele lui Eminescu în problemele sociale și politice! Bietul Eminescu, care scria pe o leafă de mizerie, la oficiosul junimiștilor, este natural să fi adoptat, pentru cauză, teoria junimistă a dezacordului dintre instituțiile noastre democratice și fondul nostru sufletesc, tradiționalist!

P. P. Carp, care era un gânditor politic, a expus mai clar și mai documentat teoria junimismului, expresie a unei clase sociale prăbușită.

Apelul acesta, foarte des, la Eminescu, dovedește marea lipsă de cultură socială a intelectualilor noștri.

Incepi să disperezi văzând atâta analfabetism în problemele sociologice, te gândești, dacă nu cumva Maiorescu avea dreptate ; la foarte mulți **„nu rezistă celula !"**

Incapacitate funciară de a seziza problemele sociale și explicația lor sociologică sau pur și simplu șarlatanie.

D. Nic. Roșu — paștizând teoria junimistă — cu un arsenal de concepții filosofice și politice reacționare, nu a adus nimic nou, decât ploaia de injurii și valul de furii, cari nu fac cinste unui intelectual.

C. Stere a scris, în 1932, o serie de articole, în gazeta **„Zările"**, oficios al partidului țărănist-democrat, precizând punctele principale ale unei doctrine, caracterizată prin ideea uniunii claselor muncitoare: țărănimea și muncitorimea.

„Succesul proletariatului în Apus — scria C. Stere — socializa-
„rea mijloacelor de producție în țările înaintate economicește sunt condiționate de emanciparea țărănimii de sub tutela capitalistă și orga-
„nizarea ei într'un partid muncitoresc, conștient de solidaritatea lui
„cu întreaga clasă muncitorească.

„Și invers — emanciparea țărănimii și chiar organizarea ei și tre-

„zirea conştiinţii de clasă, nu sunt cu putinţă, câtă vreme proletariatul „industrial cu cultura lui, cu aşezarea lui în marile capitale ale lumii „şi puternicele centre de viaţă politică, socială şi economică nu va în„ţelege solidaritatea lui de interese cu ţărănimea muncitoare şi nu va „îmbrăţişa revendicările şi aspiraţiile ei, aşa cum le înţelege şi for„mulează ea însăşi.

„Dela această acţiune solidară a muncitorimii industriale şi agri„cole, atât în ţările înaintate economiceşte, cât şi în cele înapoiate, a„târnă, în momentul de faţă, destinul omenirii." („Condiţiunile progresului social, „Zările" din 10 Aprilie 1932).

Rezultă din acest citat, că C. Stere concepea ideea ţărănimei, clasă socială distinctă şi punea lupta sa de emancipare în directă legătură cu lupta proletariatului industrial.

Necesitatea unei doctrine de înoire a statului rezultă din condiţii obiective şi din condiţii subiective.

Condiţii subiective : studiile ideologice, formulările principiale, ce le-am văzut mai sus, arată că problema e pusă şi e în discuţie.

Condiţii obiective : noua configuraţie teritorială şi etnică a statului, şi marea criză economică au zdruncinat vechiul echilibru social, falş. Se cere un nou echilibru real, se cere stabilirea unui nou raport de forţe, se cere în fine o nouă orânduire a aşezământului public.

Soluţia ?

Soluţia nu poate să fie un paliativ, nu poate să fie un remediu de suprafaţă, o asmuţiree rasistă sau un elogiu liberalist, soluţia trebuie să fie radicală şi organică, soluţia o oferă doctrina statului ţărănesc, a noului stat al muncii şi al dreptăţii sociale.

In capitolele ce urmează, această doctrină a statului ţărănesc este interpretată în raport cu adevărul ştiintific al luptei de clasă, în raport cu stratificarea socială pe clase, şi în fine, în raport cu elementele productive orăşeneşti, ce trebuie să fie integrate în gândirea şi acţiunea politică a ţărănismului român.

TITLUL II.

Incadrarea sociologică a clasei mijlocii ţărăneşti şi orăşeneşti

CAP. IV.

DESPRE CLASA SOCIALA; DEFINIȚIE; LUPTA DE CLASA

Paralel cu victoriile politice ale mulțimii și cu sistematizarea aproximativă a regimului democrat, secolul XIX-lea se caracterizează, din punct de vedere politic, și printr'o mai concentrată atenție către studiile de teorie politică.

Și ceeace este vrednic de remarcă e că ne aflăm în faza, pe care Auguste Comte, o numia — în clasificația lui celebră, „științifică".

Nu e vorba de teorii politice, simple înjghebări de fantezie, construcții utopice, despre ceeace ar trebui să fie și „despre ceeace ar fi mai bine".

Asemenea „studii", mai mult literare, au fost destule, în decursul timpului: Platon, în „Republica" și „Legile" indica cea mai fericită dintre formele de guvernământ bazată pe rațiune și comunism, Thomas Morus în „Utopia" picta o societate ideală, Campanella scria „Cetatea soarelui", titlu care vorbește îndeajuns, Morelly compunea „Codul naturii", iar abatele Mably propovăduia o morală austeră și salutară, Machiavell însuși cu „Il Principe" făcea o carte dogmatică; toate aceste lucrări politice, cari speculau asupra formelor de guvernământ, nu sunt expuneri de constatări, înșiruiri de fapte precise, cari să permită o înlănțuire de afirmații logice,

ci simple speculaţii, construcţii mintale, admirabile şi interesante, dar fără nici nu reazem în realitate.

Proudhon, Saint-Simon, Bazard etc., dibuiesc spre o metodă şi formulă ştiinţifică, care să înceapă prin a analiza şi scruta, în primul rând, evenimentele, faptele, datele sezizabile.

Scrierile politice ale sec. XIX-lea încep a fi pătrunse de acest spirit ştiinţific, respectuos faţă de datele realităţii.

Chiar când deducţiile logice sunt trase de păr — cum face Chamberlaine în a sa „Geneză a sec. XIX-lea", totuşi se observă o străduinţă (din păcate, rămasă simplă străduinţă!) de a descifra adevărul printr'o migăloasă cercetare de fapte.

Acest lucru, această preocupare către un studiu mai obiectiv explică faptul că problema luptei de clasă se cerceta încă din secolul XVIII-lea.

Filiera acestor discuţii şi cercetări o analizează, cu competenţa sa recunoscută, într'un număr mai vechiu din **„Ideea Europeană"** (An. V. Nr. 122), în articolul **„Lupta de clasă"**, d. **Mihai D. Ralea.**

Reproducem acest interesant fragment:

„O prejudecată comună — scria d. Ralea — consistă în a răspândi „credinţa că lupta de clasă e o idee socialistă, o idee recentă, construc- „ţie teoretică a utopiei socialiste.

„Tot ce se poate susţine însă, e că socialismul a scos în lumină „un fenomen social de totdeauna, contemporan poate cu transforma- „rea clanurilor primitive în societăţi politice cu bază de stat centrali- „zat. Ceeace fiecare putea să constate, în mod empiric, marxismul l-a „ridicat la rangul unei doctrine generale.

„Şi marxismul nu e nici măcar primul sistem politic, care evidenţiază lupta de clasă.

„In plin secol XVIII-lea, autori burghezi ca Turgot, ca Merçier, „cu baronul d'Holbach, ca Adam Schmidt, vorbesc clar şi amănunţit de „acest fenomen social. Primul ministru al lui Louis Phillippe, istoricul „Guizot, găseşte accente cu mult mai pitoreşti ca acelea ale lui Karl „Marx ca să descrie grozăvia războiului social. Saint-simoniştii, ma- „niaci de ierarhie, de ordine, şi de unitate, vorbesc, cu o uimitoare pre- „ciziune pentru timpul lor, de legea „antagonismului", care înarmează „braţul unei clase contra celeilalte.

„Karl Marx nu face decât să reia, să ilustreze cu mai mult talent „dialectic poate, o teorie mult anterioară lui. E adevărat însă că el o „sprijină pe un arsenal de teorii auxiliare — cum e aceea a „muncii va-

„loare", a proletarizării crescânde sau a acumulării capitalului — care „îi dau un postament mai solid, mai științific.

„Se poate susține, din contră, că ideea „alianței claselor", ideea „înfrățirii universale, e o invenție recentă.

„Dacă istoria e plină de ciocniri violente, de lupte pătimașe, cu „greu vom găsi în arena ei exemple luminoase de concesiuni sociale, „de fraternizări benevole, de alianțe pașnice."

Explicațiile d-lui profesor Mihai D. Ralea sunt complet edificatoare și pentru cel mai obtuz spirit.

Putem aminti — de asemeni — o opinie veche, este a lui **Tucidides**, care, în lucrarea sa **„Războiul peloponez"**, explica frământările sociale de atunci, prin antagonismul de clasă. Citez:

„La Plateea bogații erau pentru Theba și Lacedemonia, săracii „pentru Atena. La Comyra, săracii erau pentru Atena, bogații pentru „Sparta. In toate cetățile grecești, săracii erau favorabili atenienilor, „iar bogații spartanilor.

„In 410, la Megara, datoriile fură abolite, creancierii pierdură ca„pitalul, iar bunurile familiilor bogate, fură confiscate.

„In 355, la Rhodos, câțiva indivizi smulg poporului puterea; po„porul chiamă pe atenieni.

„In 412, populația din Samos masacrează 100 de bogați, exilează „400 și împarte terenurile și casele lor. La Syracuza, poporul, după ce „scapă de tiranul Denys, împarte terenurile.

„La Messina, în 411, bogații sunt exilați, iar domeniile lor con„fiscate.

„In fiecare oraș, două fracțiuni își dispută puterea, două partide „se luptă în agoras: aristocrații și democrații, cari sunt în realitate bo„gații și săracii. (Tucidides XI, XII, 116, — 65 — 70, — 29 — 76).

Interesante de subliniat opiniile unor sociologi moderni, cu vederi conservatoare.

Iată astfel, ideile **prof. Gustav Schmoller** — un conservator luminat — expuse într'o „Comunicare făcută Academiei de științe din Berlin", publicată în **„Revue internationale de sociologie" 1905 Martie.**

„Marii istorici — afirma Schmoller — Niebur, Thiery și Guizot, „au introdus, în prima treime a secolului XIX-lea noțiunea luptei de „clasă în explicările problemelor istorice...

...„Istoria politică și socială a unei țări se descompune în perioade „de pace socială și în epoci de luptă socială și acest lucru vine de a„colo că interesele dintre diferitele clase sunt, unele antagonice, altele „comune.

„Luptele de clasă se referă la trei puncte: 1) dreptul constituțio-
„nal; 2) dreptul persoanelor și 3) distribuirea veniturilor economice...
...„Toate luptele de clasă par a fi ceeace numim dominațiunea de
„clasă, provenită din: 1) dependența claselor inferioare de cele supe-
„rioare și 2) faptul că clasa mai puternică influențează conduita și le-
giferarea statului...
...„Regimul economic unde triumfă argintul și spiritul de antre-
„priză excită și conduce la accentuarea luptei de clasă."

Schmoller constată ca posibilă o alianță, o conciliere între diferitele clase sociale ale societății actuale, dar nu crede posibilă dispariția antagonismului dintre clase, deși speră că el va deveni mai rezonabil.

In fine, Schmoller constată un adevăr — pentru 1905!— și face o remarcă.

Adevărul: „altădată clasele bogate erau mai bine organizate, astăzi, invers, clasele sărace au organizațiuni puternice".

In 1905 însă — nu intervenise reacțiunea neagră a fascismului!

Remarca:

„Nici o clasă nu se poate ridica durabil, dacă nu se desvoltă și
„din punct de vedere moral și intelectual, nu numai economic."

Englezul **James Thorold Rogers**, profesor de economie politică la Oxford, deputat consevator în Camera Comunelor, în lucrările sale **„Interpretarea economică a istoriei"** și mai ales în **„Șase secole de muncă și de salariu"**, subliniază caracterul de clasă al luptelor sociale.

„Economicește — scria el — văd că cea mai mare parte a mize-
„riei ce domină, este produsul direct al legilor, care au fost edictate
„și menținute în interesul unor anumite clase ale societății." (p. 6. „In-
„tepretarea economică a istoriei").

Gumplovicz — care și el, nu este un revoluționar — în lucrările **„Lutte des races"** și **„Précis de Sociologie"**, explică istoricește lupta de clasă prin tendința clasei mai avute de a subjuga economicește și politicește clasa de jos.

Se vede, din arătările de mai sus, cu prisosință, că doctrinari conservatori — luminați — recunosc, dintr'o vrednică obiectivitate științifică — existența luptei de clasă ca o realitate socială, evidentă, concretă.

Trecem la teoriile revoluționarilor asupra luptei de clasă.

Frederich Engels, în lucrarea celebră „Originile familiei, proprietății private și a statului", amplificând cercetările de ordin sociologic ale lui Lewis H. Morgan, explică travaliul social, diviziunea socială, prin lupta de clasă, între bogați şi săraci, cu aspect economic, în primul rând.

Statul n'ar fi decât organizarea dominațiunii capitaliste, iar partidele politice — simple instrumente de clasă.

Ideea aceasta este adâncită în celebrul **„Manifest Comunist"** al lui **Karl Marx** şi **Fr. Engels**, care afirmă:

„Toate societățile, de mai înainte se bazau pe antagonismul dintre „clasa apăsătoare şi clasa apăsată."

Şi în altă parte — foarte expresiv şi categoric:

„Puterea politică în înțelesul ei adevărat este puterea organizată „a unei clase, pentru apăsarea alteia. Dacă proletariatul, în lupta împotriva burgheziei, se alcătueşte necesarmente în clasă, dacă printr'o „revoluție el devine clasă dominantă şi ca clasă dominantă distruge cu „violență vechile raporturi de producție, el desființează, odată cu aceste raporturi de producție, condițiile existenței antagonismelor de „clasă, clasele în general şi prin aceasta propria sa stăpânire de clasă."

Karl Marx în „La guerre civile en France" — „La commune de Paris" — analizează de aproape Comuna din Paris, în toate aspectele şi evoluțiile ei, insistând, în concluzie, asupra caracterului de clasă al mişcării insurecționiste comunarde.

Ulterior — socialiştii s'au divizat, unii doctrinari au adoptat sensul de violență al luptei de clasă, alții sensul de evoluție.

Şefii celor două şcoli sunt Lenin şi Kautsky.

K. Kautsky în „Teorism şi Comunism", „Dela democrație la robia de stat", susține că lupta de clasă nu consistă într'o mişcare de revoluție politică bruscă, ci într'un proces lent, dar sigur de evoluție economică şi în urmă politică.

In demonstrația sa, Kautsky se sprijină pe axioma lui K. Marx că: „o societate nouă nu se naşte până ce vechea societate nu-şi „desvoltă toate forțele sale de producție economică".

Lenin, într'o serie întreagă de lucrări şi în deosebi în

„L'Etat et la revolution", „La revolution proletarienne et le rénegat Kautsky", etc., reluând tema veche a lui Georges Sorel din „Reflexions sur la violence", explică marxismul şi lupta de clasă în sensul de mişcări de insurecţiune socială, de jacobinism politic.

Ceeace este însă caracteristic, în susţinerile revoluţionarilor — de dreapta sau de stânga — este faptul următor: recunoaşterea că lupta de clasă implică, în primul rând, **organizarea de clasă**, fie în sens insurecţional, fie în sens colaboraţionist.

Cu privire la definiţia clasei sociale găsim în ultima lucrare a d-lui **Virgil Madgearu, „Agrarianism. Capitalism. Imperialism"**, următoarele interesante consideraţiuni :

„Clasele sociale sunt un produs al evoluţiei economice, o comuni-„tate de interese izvorâtă din formaţiunea economică, existentă la un „moment dat." (Cunow).

„Originea lor stă în repartiţia inegală a averii şi a „venitului (Bü-„cher). Aceasta nu înseamnă însă că situaţia averii sau mărimea ve-„nitului ar alcătui caracteristica unei clase sau alteia.

„Un ţăran independent, care scoate din munca ogorului său pro-„priu un venit mai mic decât un muncitor industrial, nu este pentru „aceasta proletar, căci nu se află într'un raport de salariu faţă de un „întreprinzător.

„Ceeace hotărăşte aparţinerea la o clasă socială sau alta este, după „Marx, **situaţia economică identică**, care derivă din poziţia indivizilor „în procesul general economic, sau, cu alte cuvinte, „felul activităţii „economice şi poziţia determinată de aceasta în procesul economic al „societăţii."

„Potrivit acestei concepţii, Marx nu cunoaşte decât trei clase prin-„cipale:

„„„Proprietarii numai de forţă de muncă, proprietarii de capital, şi „proprietarii de pământ, ale căror isvoare de venituri respective sunt „salariul, profitul şi renta pământului, deci salariaţii, capitaliştii şi pro-„prietarii de pământ, formează cele trei mari clase ale societăţii mo-„derne, întemeiată pe modul de producţie capitalist." (p. 45).

D. Madgearu constată că legea concentraţiunii bunurilor, formulată de Karl Marx, nu-şi are aplicaţiune în agricultură, unde se întâlneşte un fenomen invers, decât cel prevăzut de marxism, şi anume: prefacerea proprietăţii private a pământului, din instrument de exploatare şi dominaţie, în instrument de muncă, proprietate de muncă.

Este foarte adevărat însă, că socialismul ştiinţific are meritul de a fi formulat definiţia cea mai exactă, din punct de vedere obiectiv, a clasei sociale.

Potrivit teoriilor socialismului ştiinţific clasa socială se defineşte prin rolul său funcţional în economia naţională.

In felul acesta cele două mari clase sociale se diferenţiază în procesul economic, după factorii de producţie: capitalul şi munca, marea burghezie şi proletariatul.

Consecvent acestei distincţii, rentierii—posesorii de rentă a pământurilor — se încadrează în categoria marei burghezii, posesoarea factorului de producţie, ce are întâietate în sistemul social actual, posesoarea capitalului.

Intermediar — există clasa de mijloc, zisă şi a micei burghezii, care este heterogenă, în compoziţia ei, mic capitalistă sau quasi-proletariată.

Clasa socială se sistematizează printr'un proces lent, dar sigur, de **organizare de interese.** In felul acesta, se aminteşte ataşamentul de ordin mistic al primitivilor la clanul lor, la grupul lor social.

Werner Sombart a analizat, cu vădita lui competenţă de savant, procesul de formare al clasei capitaliste, mai ales dintr'un punct de vedere demografic; iar Karl Marx a analizat configuraţia clasei capitaliste, dar mai ales a clasei muncitoare.

Aci, la definiţia clasei sociale, avem de subliniat două **erori curente:**

Anume, ştiinţificeşte nu se poate vorbi, de clasa orăşenească şi de clasa ţărănească.

Consideraţiuni de fapt şi consideraţiuni sociologice ne indică că diviziunea claselor este aceiaş la sate, ca şi la oraşe.

Consideraţiunile de fapt sunt simple: interpenetraţiunea demografică urbană şi rurală, permanenta conlucrare între elementele orăşeneşti şi cele ţărăneşti, e un lucru pozitiv.

Oraşul nu e — cum s'a spus greşit — un parazit ce trăeşte din munca satului; oraşul produce el însuşi valori economice chiar atunci când numai prelucrează producţia rurală.

Schimbul de produse agricole şi industriale e încă un indiciu de strânsa interdependenţă dintre sat şi oraş.

Consideraţiunile sociologice, am mai spus'o şi o repet, sunt tot atât de categorice: stratiicfarea socială este orizontală, nu verticală.

Nu e vorba de două categorii sociale, determinate şi imuabile: săteni şi orăşeni; la sate — ca şi la oraşe — deopotrivă există aceleaşi clase sociale, potrivit rolului lor funcţional în economia ţării:

a) marea burghezie; b) proletari; c) clasa mijlocie, compusă în deosebi din ţăranii proprietari de pământ şi meseriaşi.

Nu sunt oare marii burghezi, mari proprietari de pământ?

Nu trăiesc ei, exclusiv, din veniturile moşiei lor? Nu aduc ei, ca aport, în procesul economic, moşia lor, producătoare de venit?

Muncitorii agricoli, aşa de numeroşi, în străinătate — cum vor deveni şi la noi — nu sunt ei proletari agricoli? Dar proprietarii a 10—25—30 ha., meseriaşii şi comercianţii dela sate, nu sunt ei mici burghezi? Incontestabil că da!

Şi în felul acesta, rezultă limpede că cele trei clase sociale — privind stratificarea socială orizontal — se determină prin funcţia lor economică, deopotrivă în lumea rurală, ca şi în lumea urbană.

C. Stere — cum am mai spus — considera ţărănimea ca „reziduu social", nediferenţiată în clase sociale.

„E uşor de văzut — scria el în „Socialdemocraţie sau popora-„nism?", — că ţăranul, în realitate nu e nici proletar, nici burghez, „ci o categorie socială distinctă, pe spinarea căreia s'au ridicat toate „celelalte clase sociale, ne-exceptând în mare parte nici proletariatul „industrial."

Dar aceste constatări ale lui Stere priveau stările sociale de atunci; unele din acele concluzii nu se mai potrivesc azi: la noi în ţară, ţărănimea nu mai poate fi considerată ca un „reziduu social", ca o „masă socială nediferenţiată. Ţărănimea unui regim capitalist se diferenţiază în clase sociale.

Prin împroprietărire, s'a operat o primă diferenţiere; iar prin legea ciculaţiei bunurilor agrare o a doua diferen-

ţiere, permiţându-se consolidarea proprietăţii mijlocii agare.

Dar asupra acestei chestiuni, voi reveni pe larg într'un capitol următor.

Recapitulez:

Examenul obiectiv al realităţii sociale, prin metoda ştiinţifică a sociologiei, ne duce la constatarea diferenţierii societăţii în clase sociale.

Sociologul englez Herbert Spencer a formulat chiar legea progresului social ca fiind procesul de evoluţie dela simplu la compus, dela omogen la heterogen, dela nediferenţiat la diferenţiat.

Sociologia triburilor primitive indică cum organismele politice ale sălbaticilor erau omogene, nediferenţiate şi treptat, treptat s'au realizat diferenţieri pe criterii economice.

In lucrarea lor celebră „Des clanes aux empires", Moret şi Davy arată cum diferenţierea socială şi politică s'a realizat primitiv prin mijlocul „potlachu-lui" — schimb de daruri — o primă distincţie de categorii economice, între cei ce primeau şi cei ce dădeau daruri.

Regimul capitalist — care a legiferat proprietatea particulară, rezultantă a acumulării de capital şi a despărţirii omului de proprietatea mijloacelor de producţie — a ocazionat o diferenţiere de clasă masivă, între „fericiţii stăpânitori", şi proletari.

Sociologii au definit clasa socială — cum se prezintă ea azi — ca rezultanta unei identităţi de situaţii economice.

Persoanele, ce îndeplinesc acelaş rol funcţional în economia naţională, care deci au aceleaşi interese de ordin material, şi în consecinţă, aceiaş mentalitate — alcătuesc o clasă socială. Clasa socială e o realitate colectivă, în proporţii reduse, este însăşi societatea fragmentată.

Lupta de clasă este deasemenea o realitate isvorâtă din antagonismul intereselor de clasă, manifestat şi pe plan economic şi pe plan politic.

Mijloacele de luptă politică pot simula această realitate, în pretexte religioase, rasiste etc., întotdeauna însă realitatea rămâne: ciocnirea intereselor economice.

Lupta de clasă nu implică neapărat violenţă.

Regimul democraţiei a transpus această luptă de clasă pe terenul logicei şi al argumentelor intelectuale, cu mijloace legaliste şi pacifice. Reacţiunea pretins naţionalistă — în slujba bancherilor şi a industriaşilor — încearcă, în zilele noastre, să dea aspect de război civil acestor ciocniri a intereselor economice.

CAP. V.

ESTE ŢARANIMEA, IN GENERAL O CLASA SOCIALA DISTINCTA?

O eroare comună, care, din păcate, se pare că circulă ca un articol de credinţă, ca o constatare ştiinţifică, este şi aceea de a se considera ţărănimea în general, ca o clasă socială distinctă.

Nu e vorba numai de o uşurare de limbaj, de o facilitate de expresie, de a desemna sub un titlu generic, elemente, pe cari le recunoşti disparate — ci e vorba de o convingere curentă,aceea că se poate vorbi de o clasă ţărănească, cum se poate vorbi, de exemplu, de clasa proletară.

E o eroare. Am arătat în altă parte dece, şi revenim aci cu o documentaţie mai largă.

Se consideră ţărănimea clasă socială proprie, pe motivul că în gospodăria ţărănească nu există raportul de salariat de la patron la lucrător, nu se produc mărfuri de schimb, ci bunuri de întrebuinţare şi în fine, munca nu se efectuiază mecanic, ci organic, şi în funcţie de elementele naturii.

Să luăm, pe rând, să examinăm acest argumente.

Munca ţărănească a încetat şi încetează pe zi ce trece de a fi o muncă organică, independentă în totul de mijloacele mecanice. Motorizarea agriculturii e o realitate, în multe ţări. Agricultura este apoi în funcţie de industrie — fabricarea uneltelor agicole, a maşinilor, a îngăşămintelor chimice, care se face de către industria dela oraş — micşorează şi uşurează munca la sate.

In gospodăria ţărănească se produc numai bunuri de întrebuinţare nu şi bunuri de schimb. Profundă eroare : de

unde ar avea țăranii bani să cumpere produse industriale, dacă nu ar vinde bunurile ce le produc ? Cât este de adevărat acest lucru o dovedește afirmația, des făcută și justă, că țăranii sunt speculați în procesul de circulație a avuțiilor, de către intermediari și cămătari.

Se spune în fine că în gospodăria țărănească nu există raportul dintre salariat și patron. Dar atunci, de unde milioanele de proletari agricoli, în toată lumea ?

Și apoi e de făcut o distincție : dacă în mica gospodărie nu există raportul de salariat — care, în definitiv, determină funcțional clasa proletară — există în schimb raportul de proprietate a mijlocului de producție, pământul, care determină caracterul funcțional al clasei mijlocii.

Grosul țărănimii, al acelei țărănimi proprietară pe un lot de muncă, constitue elementul țărănesc al clasei mijlocii.

Mai sunt și alte dovezi, că țărănimea unui regim capitalist — juridicește calificat prin proprietate individuală și dreptul la câștig, plus-valuta, — se diferențează în clase sociale, în clasele sociale caracteristice capitalismului: a) mare burghezie ; b) proletariat ; c) clasă mijlocie.

Agricultura și industria reprezintă un tot economic, care se completează prin strânsa influență și interdependență a acestor doi factori de producție, în așa măsură încât industria atrage la orașe prisosul populației rurale proletarizate și prin aceasta ușurează sarcinele agriculturii.

Dacă industria noastră națională nu se va putea desvolta în măsură să absoarbă brațele rurale disponibile, ce se va întâmpla peste câteva decenii, știut fiind că populația noastră crește în fiecare an cu 100.000 de suflete ?

Dar în afară de aceste considerațiuni principiale, situația de fapt ne arată că pretutindeni, țărănimea regimului capitaist este diferențiată în clase sociale și în interiorul claselor sociale în categorii sociale — determinate, și unele și altele — prin raportul de proprietate sau raportul de salariu.

D. Virgil Madgearu, care este un partizan al ideii omogenității de clasă a țărănimii, nu poate totuș să nu recunoască că în sânul țărănimii există difrențieri sensibile.

„Se poate deci vorbi — scrie d-sa — de o diferențiere demogra-
„fică, bineînțeles fără ca prin aceasta să se excludă diferențierea so-
„cială."

Și în altă parte:

„Se poate observa pretutindeni o tranziție aproape continuă dela „țăranul mare, care exploatează munca altora, la țăranul independent, „care nu-i nici „exploatator nici exploatat", până la țăranul mic (con- „strâns a'și vinde munca) și la muncitorul agricol propriu zis, exploatat."

Este tocmai ceeace susținem și noi.

Folosim din chiar lucrarea documentată a d-lui Madgearu „Agrarianism. Capitalism. Imperialism", câteva date importante asupra diferențierii sociale a țărănimii, în alte țări capitaliste.

In Elveția bunăoară, diferențierea rezultă după întinderea proprietății și venitul realizat :

Cercetările conducătorului Secretariatului țărănesc din Elveția, Dr. Laur, dovedesc că produsul brut final — din cultura plantelor, gospodăria vitelor și celelalte anexe — se prezintă astfel :

				Produs brut pe ha.	1901—1913
Exploatări	țărănești	mici	3— 5 ha.	900 frs.	100%
„	„	mici, mijlocii	5—10 ha.	786 frs.	87%
„	„	mijlocii	10—15 ha.	693 frs.	77%
„	„	mari mijlocii	15—30 ha.	651 frs.	72%
„	„	mari peste	30 ha.	535 frs.	59%

Superioritatea exploatărilor mici e dovedită.

D. Madgearu redă date și mai interesante asupra raportului de populație între diferitele clase sociale în Danemarca·

	Agricultură	Meserii și Industrii	Comerț
1834	57,5	21,3	4,2
1901	41,4	29,5	11.3

Datele acestea ne indică în ce măsură, până și în Danemarca, exodul rural este accentuat și diferențierea socială este atât de pronunțată.

D. **Șerban Voinea** în „**Marxismul oligarhic**" subliniază

şi d-sa diferenţierea socială a ţărănimii şi în deosebi creşterea proletariatului agricol.

„In mişcarea sindicală din Germania, în 1922, Uniunea lucrători-„lor agricoli cu 695.690 de membrii urmează, în ordinea numerică, „imediat după Uniunea metalurgiştilor, care era cea mai puternică din „lume (1.647.916 membrii).

„In Austria — după metalurgişti (153.334) şi şeminoţi (91.944), „urmau lucrătorii agricoli cu 61.621 membrii.

„Internaţionala sindicală din Amsterdam număra afiliaţi la uniu-„nea internaţională a lucrătorilor agricoli, peste 2 milioane de mem-„brii." (p. 242).

Şi mai interesante sunt arătările d-lui **T. Cristureanu**, într'un articol al d-sale **„Agricultura neocapitalistă în Anglia"**.

Citez :

„Teritoriul Angliei are următoarea distribuţie (1925): 27% teren „agricol, 54% păşuni şi livezi, 4% pădure, 15% teren neproductiv.

„Numărul fermelor şi al proprietăţilor rurale în Anglia şi Wales, „în 1933, a fost de 388.433, distribuit astfel:

Intre 1 şi 5 acri	69.864
Intre 5 şi 50 acri	177.492
Intre 5 şi 100 acri	62.380
Intre 100 şi 300 acri	66.287
Peste 300 acri	11.870

Iată şi diferenţierile ţărănimii engleze, după arătările d-lui T. Cristureanu :

Ţărănimea engleză poate fi împărţită în următoarele categorii :

1) muncitorii agricoli.
2) ţăranii mici proprietari,
3) fermierii mijlocii şi mari.
4) ţăranii şi fermierii, fără proprietăţi, dar arendaşi.
5) grădinarii şi fermierii, fără proprietăţi, dar arendaşi.

Rezultă din indicaţiile de mai sus, că ţărănimea engleză se diferenţiază în cele două clase : 1) proletari agricoli şi 2) clasa mijlocie ţărănească, divizată în categorii sociale. Se înţelege că există şi mari proprietari, (biserică, landlord), cari aparţin marei burghezii.

In Franța, ancheta agricolă din 1884, ne arată o repartizare a proprietății agrare în felul următor :

Mica proprietate (2 ha.) 5.212.900 ha. la 10.425.000 proprietari.

Mica proprietate (2—6 ha.) 7.543.600 ha., la 2.175.000 proprietari.

Proprietatea mijlocie (6—50 ha.) 19.300.000 ha., la 1.351.000 proprietari.

Marea proprietate (50—200 ha.) 9.400.000 ha., la 105.000 proprietari.

Marea proprietate (200 ha.) 8.000.000 ha., la 17.600 proprietari.

Din statistica de mai sus, pe care o publicăm luată din „Précis de Géographie économique", întocmit de M. Dubois și Kergomard, rezultă diferențierea socială a țărănimii franceze, în clasă mijlocie de o parte și marea burghezie rurală de altă parte. Există, în Franța, și un important contingent de proletari agricoli.

In România, diferențierea țărănimii în clase sociale s'a operat după război, sub influența a trei factori decisivi :

a) exproprierea și împroprietărirea ;

b) legea circulației bunurilor agrare ;

c) efectele crizei economice.

Iată care este stratificarea socială, în sânul țărănimii, din punctul de vedere al terenului cultivat, așa cum a fost el fărămițit ca urmare a exproprierii și a împroprietăririi :

Statistica Uniunii Camerelor de agricultură ne arată că avem 14.110.495 ha., cultivate de 4.019.241 proprietari, astfel împărțiți :

3.408.503 proprietari până la 5 ha. cultivă 6.653.801 ha., adică 47,2%.

455.934 proprietari de la 5—10 ha., cultivă 3.000.859 ha., adică 21,3%.

139.807 proprietari de la 10—50 ha., cultivă 2.286.413 ha., adică 16,2%.

13.163 propretari de la 50—250 ha., cultivă 1.308.121 ha., adică 9,3%.

1834 proprietari peste 250 ha., cultivă 861.929 ha., adică 6,1%.

Din examinarea acestor date statistice rezultă că diferenţierea între clase sociale — în sânul ţărănimii noastre — este bine stabilită : de o parte, clasa marei burghezii, proprietarii cu 50—250 şi peste 250 ha., şi care reprezintă 15,4% din terenul cultivat, adică 2.170.050 ha., stăpânite de 14.997 persoane, de altă parte clasa mijlocie, compusă din proprietarii ce posedă dela 5—50 ha., care reprezintă 84,6% din terenul cultivat, adică 11.941.073 ha., stăpânite de 4.004.344 mici proprietari (şi în interiorul acestei clase mijlocii diferenţierile, pe categorii socale, ce se văd).

Nu avem o statistică precisă a numărului muncitorilor agricoli. Datele prezentate de d. Mircea Vulcănescu, în articolul „Structura populaţiei agricole româneşti", nu ni se par concordante cu statistica Uniunii Camerelor agricole.

Iată repartiţia, pe care ni-o dă d. Vulcănescu :

	Şefi de exploatare şi ajutoare familiare	Salariaţi cu ziua şi argaţi	Totalul mânei de lucru
BARBAŢI	3.464.552	335.083	3.802.635
FEMEI	3.695.833	247.334	3.943.167
TOTAL	7.163.385	582.417	7.745.802

Numărul muncitorilor agricoli, al proletarilor agricoli ar fi, după aceste date de 582.417 persoane ; nu ştim în ce măsură au fost introduşi în acest număr muncitorii viticoli şi forestieri, atât de numeroşi ; nu ştim iarăşi în ce măsură sunt prevăzuţi aici tinerii ţărani — o întreagă generaţie se ridică la 20 de ani dela terminarea războiului, — care nu au şi nu găsesc pământ de muncit. Sunt unii autori cari socotesc numărul acestor proletari agricoli la aproape 2 milioane. Fapt este că există şi o clasă proletară agricolă, în vădită creştere şi despre care trebuie să se ţină seamă.

Nu avem date în ceeace priveşte efectele legii pentru

circulația bunurilor rurale, — care a permis o consolidare a proprietății mijlocii agrare până la 50 ha., dar, acei cari știu puzderia de acte de vânzare făcute de țărani, după promulgarea legii, își dau seama că efectele acestei legi au fost favorabile consolidării elementelor din clasa mijlocie. In măsură egală această lege a contribuit și la mărirea numărului proletarilor agricoli — acei cari și-au înstreinat loturile.

Efectele crizei economice au accentuat și mai mult acest proces de diferențiere a țărănimii noastre.

In această privință, d. **Andrei Șerbulescu** — un distins economist și statistician — a scris un admirabil și documentat studiu, intitulat **„Tendințe fundamentale în economia românească“**, la care ne referim în relatările de mai jos :

„In agricultură — scrie d. Șerbulescu — efectele crizei pot fi ast-„fel rezumate:

„1. reducerea puterii de cumpărare cu 40%.

„2. regruparea proprietății agrare prin pauperizarea și proletari-„zarea țăranilor mijlocii și mici și formarea unei burghezii rurale cu „proprietăți între 50—500 ha.

„3. degradarea prețurilor produselor agricole.

...„In anul 1935, massa țărănească nu poate cumpăra decât 57% „din ceeace putea cumpăra în 1929. Și ceeace este și mai grav, e fap-„tul că nici această situație nu s'ar putea menține fără sprijinul sta-„tului, care, acordând prime la export, urcă, în mod artificial prețu-„rile pe piața internă. Astfel calculând la 160.000 vagoane grâu con-„sumul orășenesc și o diferență medie de 15.000 lei la vagon, rezultă „că numai pentru grâu orașele au plătit 1,5 miliarde lei, mai mult de-„cât trebuiau să plătească. Adăugând la aceasta aproximativ 300 mi-„lioane cheltuelile statului pentru susținerea prețului, rezultă că nu-mai la grâu plătim o diferență de 1,8 miliarde lei. Făcând o evaluare „sumară și pentru celelalte produse, rezultă că, în total, actuala pu-„tere de cumpărare a agricultorilor este plătită de marile masse con-„sumatoare dela orașe cu 3—4 miliarde lei anul...

...„Deplasarea de 3—4 miliarde lei anual dela marea massă a con-„sumatorilor orășeni și a țăranilor săraci, s'a făcut spre sate în gene-„ral și în particular spre țăranii chiaburi și mijlocii. Dar o putere de „cumpărare cu 40% inferioară celei din 1929, înseamnă în primul rând „un proces continuu de degradare a agriculturii, adică o micșorare a „schimbului între sat și oraș, neîmprospătarea utilajului agricol, reve-„nirea la economia naturală și până la urmă, o scădere a randamentu-„lui la hectar și chiar a suprafețelor însămânțate. Pe de altă parte, prin „proletarizarea unui mare număr de țărani săraci și mijlocii, acest pro-

„ces duce la formarea unei chiaburimi sătești puternice, menită să înlo-
„cuiască marea proprietate latifundiară...

„Așa dar evoluția agriculturii românești — obsearvă d. Șerbu-
„lescu — poate fi caracterizată astfel:

„1) până în 1927, reducerea simțitoare a marei proprietăți boe-
„rești și exploatarea agriculturii, în favoarea burgheziei orășenești;

„2) după 1927, dispariția resturilor marei proprietăți și proletari-
„zarea unei părți din țăranii mijlocii și săraci în favoarea chiaburimii
„sătești de o parte și pe de alta degradarea unei mari părți din țăranii
„mijlocii (se citează sate întregi cari nu au cumpărat nimic dela orașe,
„din 1930!)."

Extrem de interesante și judicioase constatările și concluziile d-lui Andrei Șerbulescu. Din ele rezultă că într'adevăr efectele dezastruoase ale crizei economice au adâncit stratificarea socială a țărănimii.

Dar țărănimea, se stratifică în clase și categorii sociale nu numai de agricultori propriu ziși : în lumea satelor — cum se spune — trăiesc și multe alte elemente ale clasei mijlocii, meseriașii mai ales, micii comercianți, notarii și alți funcționari publici, oarecari funcționari comerciali (băeți de prăvălie), liber profesioniști (medici, avocați, farmaciști), al căror număr este destul de important.

Dintre toate aceste elemente ale clasei mijlocii, cei mai importanți economicește sunt meseriașii (artizanii).

Dealtminteri, între meserii și agricultură a existat întotdeauna o strânsă legătură și evoluția meseriilor la noi în țară, dovedește cu prisosință acest lucru.

Dacă privim istoric și sociologic evoluția muncii omenești, vom vedea că, pe primele trepte de desvoltare evolutivă a omului și a grupului social, întâlnim : vânatul, pescuitul, pășunatul, agricultura și meseriile.

Agricultura în sine este și ea o meserie, pentrucă înțelegem prin meserie : munca cu un instrument. Ori agricultura a apărut, ca preocupație profesională a omului, atunci când el a putut să sgârâie pământul cu un lemn și mai târziu cu un drug de fier.

După agricultură și oarecum ca o extindere a agriculturii și a creșterii vitelor, meseriile s'au născut și au luat desvoltare : confecționarea oalelor de lut, cojocăria, tăbăcitul peilor, rotăria, morăritul, în fine potcovăria, sunt me-

serii în strânsă legătură cu viața sătească, cu nevoile gospodăriei țărănești.

Mica industrie, chiar atunci când a luat desvoltare, s'a născut în târguri, în realitate sate mai mari, răscruci de drumuri rurale, centre de aprovizionare pentru lumea țărănească.

Meseriile noastre s'au desvoltat la țară și istoricul meseriilor românești ne dă numeroase pilde în această privință.

In țara noastră, vreme de secole a dăinuit economia casnică, în care obiectele se consumau în aceiaș gospodărie în care se și produceau.

Se producea în vederea consumațiunii (cojoace, opinci, oale, etc.). Clădirea unei case și alte lucrări mai complicate se efectuiau prin **claca între săteni.** Cu timpul, obiceiul acesta între săteni a fost exploatat de către stăpâni, deci transformat în „boeresc",' în **clacă la boeri.**

Ori claca între săteni și claca la boeri au contribuit la nașterea sistemului semi-meseriilor ; ulterior, prin regimul breslelor, monopoliste și rutinare, meseriile noaste s'au născut și s'au desvoltat în preajma și în sprijinul gospodăriei țărănești. Tot astfel și astăzi, meseriașii rurali își desvoltă activitatea lor în preajma și în sprijinul gospodăriilor țărănești, constituind unul din cele mai importante elemente ale categoriei productive din clasa mijlocie țărănească.

In altă ordine de idei, prevestind stratificarea socială a țărănimii, C. Stere — încă din 1905—constata o consolidare a proprietății mijlocii în multe țări din Europa : Belgia, Olanda, Danemarca, Suedia și Franța.

„Aceste date — scria Stere — se pot rezuma în scurt astfel: din „statistici rezultă că agricultura mică nu numai că nu are a se teme „de concurența marei agriculturi, ci, din potrivă, în condițiuni egale, „gospodăriile mici și mijlocii se dovedesc mai rezistente decât cele „mari...

„Avantagiile economice sunt hotărît de partea gospodăriei mici, „aceasta nu aleargă după rentă și nici după dobânda capitalului și „deci produce mai eftin, gospodăria mică dispune de puterea de muncă „mai intensivă a omului ce muncește pentru dânsul; ea face cu putință utilizarea mai potrivită cu natura ei a fiecărei bucățele de pă„mânt."

Este evident lucru că raportul de proprietate de muncă — caracteristic proprietăţii mijlocii — determină economiceşte şi funcţiunea clasei mijlocii ţărăneşti.

Adăugăm aci şi alte date, pe cari trebuia să le dăm la începutul capitolului acesta: ele întăresc susţinerile noastre asupra diviziunii în clase sociale a ţărănimii.

După reforma agrară, stratificarea socială a ţărănimii ardelene s'a realizat astfel: 883.443 proprietari mici deţin abia 55 la sută din suprafaţă, 128.887 proprietari de mijloc cu 3.740.300 jugăre şi 4601 proprietari mari având şi aceştia 1.889.916 jugăre (le revine în medie 412 jugăre). Nimeni nu poate spune desigur că interesele acestor grupe de proprietari coincid.

In baza datelor şi cifrelor arătate mai sus, putem trage concluziile noastre:

Sociologiceşte şi economiceşte, ţărănimea, în general, nu e o clasă socială distinctă. Ea nu are nici omogenitate, nici funcţie economică autonomă. Ţărănimea — sub care nume înţelegem generic, lumea ţărănească, lumea satelor — se divide în clase sociale, în aceleaş clase sociale ca şi lumea oraşelor, având aceiaş identitate de interese, pe clase sociale. Marii proprietari trăiesc ca şi marii fabricanţi şi marii bancheri din exploatarea capitalului lor — bani, instalaţiuni, moşii — producătoare de venituri; ei constituesc clasa marei burghezii.

Muncitorii agricoli muncesc — ca şi muncitorii industriali — în condiţii mizere, cu 15—20 lei pe zi, numai pe durata sezonului, numărul lor este anual în creştere cu ridicarea tinerelor generaţii ce nu pot să mai capete pământ, ei formează proletariatul urban şi rural. In fine, ţăranii proprietari de pământ, meseriaşii, funcţionarii, etc., trăiesc din **proprietatea de muncă**, sau din **muncă intelectuală**, ceeace determină o comunitate de interese, aceiaş, în lumea satelor ca şi în lumea oraşelor, pentru elementele acestei clase, în care fireşte, nu uităm să adăugăm şi elementele parazitare, în sfera de influenţă a burgheziei mari (micii comercianţi, micii industriaşi, cămătari, etc.).

Această concluzie e logică şi conformă cu datele arătate de ştiinţele sociale şi ştiinţele economice şi cu realităţile vieţii sociale.

Cap. VI.

CLASA MIJLOCIE: STRUCTURA SOCIOLOGICA

Situaţia clasei mijlocii ţărăneşti şi orăşeneşti în România

Multe sunt erorile, cari circulă pe seama clasei mijlocii.

A fost considerată această clasă mjilocie mult timp, de către socialişti, ca o clasă cu tendinţe reacţionare şi stăpânită de o mentalitate obscurantistă.

Azi încă, se obisnuieşte a se identifica tendinţele reacţionare cu tendinţele sociale şi politice ale clasei mijlocii.

Analiza frământărilor politice, din ultimul veac, din Europa ne descoperă, din potrivă. că pretutindenea democratismul s'a consolidat din colaborarea claselor mijlocii cu massele muncitoare.

„Regimul constituţional în Anglia — scria C. Stere, în Socialde-„mocraţie sau poporanism? — s'a datorat colaborării claselor mijlocii „dela oraşe, masselor populare şi fruntaşii satelor (Yeromeny).

„Concepţia vulgară social-democrată socoate că clasele mijlocii „realizează o vastă excrocherie, când se pun în fruntea revendicărilor „democratice.

„In momentul luptei pentru democraţie însă interesul tuturor cla-„selor este identic.

„Bătrânul Liebnekt susţinea, pe bună dreptate, că „proletariatul ,trebuie să meargă încă o lungă cale împreună cu clasele mijlocii în „lupta pentru democraţie.

„De altfel şi Karl Marx de atâtea ori, în studiile sale, arată că şi „în Apus, mica burghezie orăşenească, cu tot îngustul ei orizont social, „a dat întotdeauna dovezi de multă putere combativă şi chiar de spi-„rit revoluţionar în politică: ea constitue acolo forţa tuturor partidelor radicale.“ (p. 66).

Karl Marx în „La guerre civile en France" (p. 55), arată că foarte multe organizații din clasa mijlocie au luptat cu înflăcărare și devotament în rândurile communarzilor.

Iar în programul social-democrației germane de la Erfurth (1891) a fost ștearsă fraza programului vechiu dela Gotha asupra „massei reacționare" pe care o formează toate celelalte elemente sociale, afară de proletariatul industrial.

Ruina claselor mijlocii — datorată crizei economice — pe de o parte, neglijarea lor, din punct de vedere politic, de către formațiunile politice democratice și socialiste de stânga, pe de altă parte—au făcut din aceste clase mijlocii elementul social de bază al mișcărilor extremiste de dreapta: hitlerismul și fascismul.

Lucrul a fost sesizat — în cele din urmă — de partidele socialiste, cari au schimbat tactica, adoptând programe speciale pentru revendicările sociale ale claselor mijlocii și preconizând o alianță cu partidele democratice burgheze.

Astfel, la o conferință a Internaționalei socialiste, care s'a ținut la Paris în 1933, d. **Leon Blum**, conducătorul socialiștilor francezi, s'a pronunțat în felul următor :

„Pentru a împiedica evoluția spre fascism a claselor mijlocii, po-„litica social-democrației trebuie să fie una de apărare a intereselor „acestora în sensul de a nu admite cu nici un preț reducerea lefurilor. „Trebuie să ne opunem la scăderea puterii de cumpărare și de consum „a populației, deci la concedierea de personal, la micșorarea salariilor „și a lefurilor. Numai menținând un nivel mai urcat al vieții econo-„mice și sociale, vom opri mergerea spre ruină a celei mai mari părți „a populației."

Iar delegatul social-democrat rus — partid emigrat — a susținut că partidele socialiste trebuie să se apropie de clasele mijlocii, pentru a le arăta că interesul lor nu este să meargă spre fascism, ci dimpotrivă cu clasele proletare.

D. **Șerban Voinea**, într'un documentat articol, intitulat **„Noui orientări tactice ale social-democrației"** analizează pe larg noua atitudine a mișcării socialiste.

Citez :

„Punctul de plecare al criticii făcute social-democrației germane „este atitudinea ei față de clasele mijlocii. Acestea au fost desconsiderate, privite ca incapabile de o luptă revoluționară.

„Concepția tradițională era că mica burghezie, condamnată la peire

„de desvoltarea industrială, nu are o putere proprie de propulsiune so-
„cială, ci este esențialmente nestatornică, bătută de împrejurări, apro-
„piindu-se când de proletariat, când de clasa avută.

„In orice caz, se considera ca o imposibilitate ca mica burghezie „să fie cucerită printr'o propagandă revoluționară radicală. Ori de câte „ori se pune pentru vre-un partid muncitoresc problema de a atrage „massa mic burgheză, se considera necesar un program special, care „să modereze caracterul radical al programului general.

„Astăzi părerea aceasta a fost părăsită.

„Intr'adevăr, victoria hitlerismului în Germania este explicată a„cum prin faptul că el a reușit să cucerească clasele mijlocii pentru „lozincele sale. Or, acestea se prezentau, în propaganda de massă a „național-socialismului, sub o formă extrem de radicală. Radicalismul „acesta se manifesta nu numai în domeniul naționalist, antisemit, ci „îmbrăca și un caracter anticapitalist net. Totuși național-socialismul „a putut cuceri clasele de mijloc, asigurându-și astfel victoria.

„Social-democrația internațională își propune azi să evite greșala „săvârșită în Germania față de clasele mijlocii.

„In consecință, se aud tot mai multe glasuri autorizate, cari cer adaptare propagandei la necesitățile atragerii micei burghezii, în rân„durile social-democrației.

„Iar în conformitate cu punctul de plecare al acestei concepții, „mijlocul propus pentru cucerirea clasei mijlocii este acela al unui „program radical, de realizări imediate, care să o salveze într'un timp „scurt, de toate suferințele pe cari i le impun urmările alcătuirii so„ciale de azi și în special criza.

„Astfel asistăm la un proces de radicalizare teoretică și tactică a „social-democrației internaționale, care, în parte, apare ca o nevoie di„rectă de a cuceri straturile sociale de mijloc."

Tendința aceasta s'a concretizat în noul program al social-democrației belgiene, **planul muncii**, care și propune — pentru ameliorarea crizei — imediata socializare a creditului ca bază a unei economii naționale dirijate.

Preocupările acestea de renovare tactică au început să se manifesteze, și în rândurile socialiștilor noștri.

D. I. R. Șomuz, în articolul **„Dela hitlerism la bonapartism"** (**„Proletarul"** din 18 Septembrie 1932), face astfel următoarele interesante considerațiuni, asupra atitudinii față de clasa mijlocie :

„Mica burghezie este și ea o clasă exploatată și oropsită, dar care „istoricește nu poate urma o cale care să-i fie proprie, nu poate duce „o politică independentă. Strânsă între capitalismul în amurg și între „clasa muncitoare ai cărei zori încep să se arate, mica burghezie n'are

„politica ei proprie, ci a acelei clase care reuşeşte să-i impună prin „forţă sau persuasiune politica sa.

„In epoca de creştere şi de înflorire a burgheziei, mica burghezie „s'a lăsat aproape permanent înhamată la carul marei burghezii. Dar „când a început descompunerea capitalismului, existau condiţii priel- „nice cari să antreneze mica burghezie la carul de asalt al proleta- „riatului.

„Trebuia însă ca proletariatul să facă o demonstraţie de forţă, „care să impună micei burghezii, s'o facă să creadă în misiunea eman- „cipatoare a proletariatului şi s'o împingă în rândurile luptei revo- „luţionare.

„Proletariatul — atât de divizat şi incoherent în actiunile sale — „nu a putut s'o facă...

„...Naţional-socialismul este expresia activă a acestei stări de mize- „rie şi de nemulţumire a micei burghezii germane, stare dibaci îndru- „mată împotriva proletariatului...

...„Clasa muncitoare are putinţa — dacă va urma acum o politică „activistă, înţelegătoare a istoricului moment social de astăzi, unită în „eforturi şi în scop, să dea o nouă orientare păturilor populare mic „burgheze, să le insufle o conştiinţă realistă, progresistă şi revoluţio- „nară, să facă din ele auxiliarul şi aliatul proletariatului.“

Iar partidul social-democrat român a adoptat, în noul său program, puncte speciale pentru revendicările sociale ale ţăranilor proprietari de pământ, categoria cea mai importantă a clasei mijlocii din ţara noastră.

Dacă aceasta este noua atitudine a socialismului faţă de clasa mijlocie, dacă fascismul şi hitlerismul s'au născut şi consolidat luând drept clientelă politica păturilor populare ale clasei mijlocii, poate oare democratismul, partidele democratice să neglijeze tocmai propria lor bază socială ?

Poate apoi — clasa mijlocie însăşi să nu realizeze o verificare de conştiinţă, o analizare a structurii sale sociale, a intereselor sale economice, a tendinţelor sale politice ?

Cercetările şi studiile asupra clasei mijlocii nu abundă.

S'ar putea spune că a fost un subiect, în foarte bună parte, neglijat.

Studile, cari se referă la situaţia de dinainte de război, ne înfăţişează o clasă mijlocie, cu adevărat element de conservaţiune socială, cu porniri uneori reacţionare, d. ex. cu porniri anti-cooperatiste.

In Belgia, protecţiunea intereselor micei burghezii şi în

general ale clasei mijlocii, strânsă ca un cleşte între feudalitatea capitalistă şi proletariat — a făcut obiectul mai multor congrese interesante; astfel congresele dela Anvers, 1899 şi Namur, 1901, au avut ca urmare, creiarea în 1903 la Bruxelles a „Institutului național pentru studiul problemei clasei mijlocii", care a organizat congresele internaționale dela Liège 1905, Viena 1908, Paris 1910 şi München 1911.

Tot în Belgia, a luat naştere, în 1906, la Bruxelles, pe lângă Ministerul de industrie şi muncă, un **„Oficiul al claselor mijlocii"**, înlocuit în 1908 prin **„Oficiu de meserii şi negoțuri"**.

„Acest oficiu — relatează **Paul Pic**, în vastul său **„Tratat de le-„gislție industrială"** — completat prin „Consiliul superior al meserii-„lor şi al negoțului (1909), avea ca misiune esențială de a organiza „anchete asupra tuturor chestiunilor interesând mica industrie şi mi-„cul comerț şi de a cerceta mijloacele legale susceptibile de a fortifica „situația lor economică, considerată ca un element de conservare so-„cială. Semnalăm, într'un cuvânt, printre aceste mijloace, adaptarea „creditului la nevoile acestui mic comerț şi acestei mici industrii, şi „mai dureros isbită de război şi de criză, decât chiar muncitorimea şi țărănimea."

In Franța, micul comerț s'a grupat în „Fédérations des commerçants détaillants", „Confédération des groupes commerciaux", etc., cari țineau congrese anuale şi în alegeri participau luând poziție netă contra colectivismului. Atât în Belgia, cât şi în Franța, micii comercianți şi micii industriaşi s'au arătat refractari cooperației, „din lipsa de educație economică", spunea Paul Pic.

Dinpotrivă, meşteşugarii germani — pentru a rezista față de marea industrie, — şi-au constituit între ei, cooperative prospere pentru cumpărarea materiilor prime şi vinderea produselor lor.

D. Hector Lambrechts, director general onorific al serviciului claselor mijlocii din ministerul agriculturii, secretar al Institutului internațional al claselor mijlocii, în lucrarea **„Treizeci de ani în slujba claselor mijlocii"**, publicată în **Revue du travail,** Dec. 1935, arată opera înfăptuită în calitate de funcționar superior al instituției şi insistă asupra organizării micului credit — indispensabil pentru activitatea economică a claselor mijlocii din Belgia.

D. **Arthur Vanderpoorten**, preşedintele Camerei de Comerţ şi Industrie din Lierre, în broşura intitulată „Clasa mijlocie şi chestiunile economice actuale“ — conferinţă ţinută la Tirlemont, la 8 Aprilie 1934, sub auspiciile Federaţiei liberale flamande — găseşte că elementele clasei mijlocii nu au un spirit de solidaritate a intereselor, prea desvoltat.

Conferenţiarul cere anumite măsuri şi avantagii fiscale pentru stabilirea unui echilibru de drepturi între marile întreprinderi şi micile întreprinderi ale clasei mijlocii.

Asupra situaţiei clasei mijlocii din Germania, d. **Henry Laufenburger**, profesor la Facultatea de drept din Strasburg, a publicat un amplu şi documentat studiu, intitulat, „**Classes moyennes et national-socialisme en Allemagne**“, asupra căruia vom reveni, de mai multe, ori în cursul expunerii noastre.

D. Laufenburger constată că, în clasa mijlocie germană, se pot deosebi două elemente absolut heterogene: „reprezentanţii meşteşugăritului, înţeleşi în sensul larg al cuvântului, formează vechiul nucleu, iar amploiaţii, funcţionărimea, elementul nou al clasei mijlocii“ (p. 59, studiul publicat în **„Revue politique et parlamentaire” din anul 1933**, şi îl recomandăm spre cercetare cititorilor).

Intrând în examinarea statistică a clasei mijlocii germane, Laufenburger prezintă o serie de cifre.

Situaţia meserilor germane:

Numărul de lucrători întrebuinţaţi	Intreprinderi	% din total
0	821.393	62,8
1	284.903	21,8
2—3	122.997	9,4
4—5	33.751	2,6
5—10 etc.	44.823	3,4
Total	1.307.867	100

După studiul documentat al lui Ermil Grünberg, 37,4% din întreprinderile germane, cari au un caracter artizanal ar ocupa 11,2% din populaţia activă germană.

Numărul funcționarilor administrativi :

In 1929	Reich	Provincii
Cu statut	96.044	633.021
Amploiați	26.587	149.120
Muncitori	40.887	204.698
Total	163.781	1.016.839

Cât privește funcționarii din întreprinderile economice ale puterii publice, erau — în 1925 — 330.000 în Reichhsbahn, 250.000 la poștă și 100.000 în celelatle întreprinderi ale colectivității.

Theodor Geiger a încercat o clasificație a populației germane, scoțând în evidență partea claselor mijlocii, pe baza recensământului din 1925.

Aceste calcule nu au decât o importanță foarte relativă, întrucât clasele mijlocii nu constituesc o massă compactă și cu tendințe uniforme.

Geiger deosebește, în clasificația lui : a) capitaliști ; b) clase mijlocii vechi ; c) clase mijlocii noui ; d) semii-proletari, și e) proletari.

Populație activă	Capitaliști	Clase mijlocii vechi	Clase mijlocii noui	Semi proletari	Proletari
35.853.730	299.630	6.574.429	5.750.719	4.934.314	18.294.638
%	0,84%	18,33%	16.04%	13.76%	51.03%
Populație totală	574.752	11.089.971	11.200.401	7.983.843	31.651.652
62.410.619 %	0.92%	17.71%	17.95%	12.65%	50.71%

Concluzia generală pe baza datelor și cifrelor de mai sus, este că forța numerică a claselor mijlocii în Germania este cam de o treime din numărul total al populației.

In ceeace privește tendințele sociale ale claselor mijlocii, vechi și noui, din Germania, Laufenburger le găsește foarte divergente.

Artizanii astfel se separă de clasa muncitoare, deoarece reclamă proteguirea proprietății individuale, dar în acelaș timp se apropie prin aceea că se cer și măsuri împotriva marei proprietăți (marea industrie, marele comerț, etc.).

Funcționarii particulari se ridică împotriva comercianților și cer măsuri legale de proteguire a condițiilor lor de muncă.

„Nu există — constată Laufenburger — legături spirituale între „aceste elemente eterogene ale clasei mijlocii germane și nici un spi„rit de solidaritate."

Socialiștii susțin că clasa mijlocie este menita peirii, în decursul vremii, că procesul de proletarizare crescândă și de concentrare a avuțiilor va duce fatal către fărămițarea acestei clase, prin integrarea elementelor ei componente, fie la clasa capitalistă, fie la clasa proletară.

Nu putem ști, cu preciziune, ce ne rezervă viitorul ; e posibil ca lucrul să se întâmple cândva.

Actualmente — și mult timp încă — clasa mijlocie există ca o realitate socială evidentă.

Ceeace o caracterizează este desigur tocmai structura sa heterogenă.

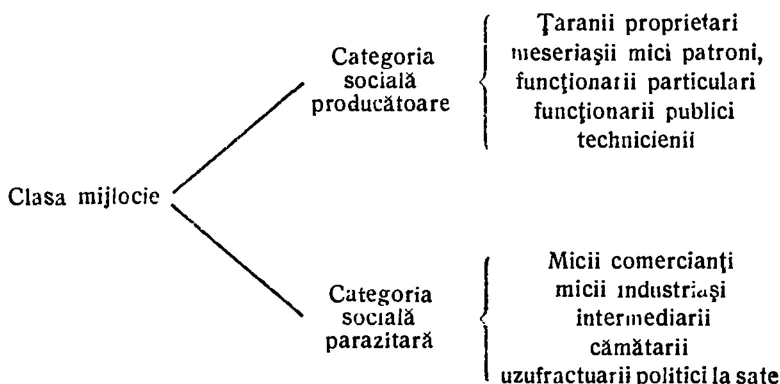
De unde celelalte două clase au o componență mai mult sau mai puțin omogenă, cu elemente sociale uniforme în tendință și realizare, din potriva clasa mijlocie are în sânul ei mai multe categorii sociale, elemente eterogene, cu tendințe disparate și multiforme.

Clasa mijlocie întrunește paradoxal caracterele clasei burgheze și proletare, în cele două mari categorii sociale ce o compun, **categoria parazitară** și **categoria producătoare.**

Categoria producătoare a clasei mijlocii (țăranii proprietari de pământ, meseriașii, mici patron, amploiatii (funcționarii particulari și funcționarii publici. tehnicienii), se caracterizează prin funcțiunea economică ce o îndeplinesc în producția națională — analoagă funcțiunii economice a proletariatului — prin factorul muncă.

Categoria parazitară a clasei mijlocii: micii comercianți, mici industriași, cămătarii, uzufructuarii politici la sate, intermediarii), se caracterizează, prin funcțiunea economică ce o îndeplinesc, analoagă funcțiunii marei burghezii — prin factorul capital (mic capital).

O schema a clasei mijlocii :

Clasa socială — am spus — se reduce la un proces de organizare și de reprezentare de interese colective, economice. La fel — se caracterizează categoriile sociale ale clasei mijlocii: categoria producatoare are interese analoage proletariatului, interese de proteguire legală a factorului muncă, iar categoria parazitară interese analoage. marei burghezii, de proteguire a veniturilor realizate prin utilizarea micului capital.

De aci, tendințe politice deosebite : categoria producătoare tendințe de democrație de clasă și de colaborare cu clasa muncitoare, categoria parazitară tendințe de democrație solidaristă, în fond reacționară sau tendințe net fascizante.

Aș fi dorit să adaug la aceste considerațiuni teoretice și date statistice precise.

E aproape imposibil.

La 20 de ani dela ființarea legală a noului stat, și nu avem încă o statistică a profesiunilor. Trebuie să ne ghidăm, după date parțiale și incomplete.

Iată ce date putem prezenta pentru a înfățișa stratificarea socială a clasei noastre mijlocii :

Țăranii proprietari de pământ (după datele Institutului de conjunctură) :

Şefi de exploatare :	2.772.938
Ajutoare familiare :	4.390.447
Total	7.163.385

Meseriaşi: (după datele ministerului muncii)	187.597
Funcţionari particulari : (după datele ministerului muncii)	120.000
Funcţionari publici : (după datele d-lui prof. N. Ghiulea)	235.846

Ne lipsesc date cu privire la micii comercianţi, la tehnicieni, etc., dar, grosso modo procedând, dacă socotim la 1 milion numărul proletarilor şi la 500.000 numărul elementelr din marea burghezie (foarte larg calculat, desigur) şi dacă din 19 milioane de locuitori ai ţării socotim 9 milioane de întreţinuţi (copii, bătrâni şi femei casnice), e uşor de văzut că minimum 80% din populaţia activă a ţării compune clasa mijlocie ţărănească şi orăşenească, cu cele două categorii ale sale, şi că din aceste 80% procente, 65% compune categoria productivă şi abia 15% categoria parazitară, activând în sfera de interese a marei burghezii.

In Germania, proporţia era 1/3 din totalul populaţiei active, la noi este proporţia de 80% ; este într'adevăr de remarcat că în ţările cu un capitalism avansat, clasa mijlocie este în descreştere, ca număr şi ca importanţă economică ; în schimb, în ţările cu un capitalism abia în desvoltare, adevărul este contrariul : clasa mijlocie este cea mai puternică numericeşte şi cea mai importantă economiceşte.

Acest lucru este cu deosebire adevărat la ţările agricole — unde ţăranii mici proprietari constituesc temelia clasei mijlocii — şi acest lucru este şi mai adevărat la noi în ţară.

In ţara noastră, clasa cea mai puternică, numericeşte şi cea mai importantă economiceşte este clasa mijlocie dela sate şi dela oraşe. Aceasta este o axiomă politico-socială.

Din punct de vedere al poziţiei clasei mijlocii faţă de capitalism, Zeletin observă că atât ţăranii cât şi meseriaşii sunt economiceşte distruşi de capitalism, care desprinde pe ţă-

rani de pământul lor străvechiu (ex. Anglia) și desparte pe meseriași de mijloacele lor de lucru și-i proletarizează.

Concurența capitalistă a industriei distruge pe meseriași, ca producători independenți, și-i proletarizează, susține mai departe Zeletin.

Numai că, printre efectele marei crize pornită în 1929, s'a observat și acest fapt paradoxal : micul producător, meseriile și țăranul mic proprietar au rezistat mai bine. Unitățile de mică producție sunt admirable regulatorii pentru piața locală: ele au înlăturat acea tragică disproporție dintre producție și consumație, caracteristica marei industrii. Asociate și cooperatizate, micile unități de producție își desvoltă la maximum potențialul de producție, suplinind în multe direcții industria mare și proprietatea mare.

Se pune în fine, o altă porblemă: poziția intelectualilor față de clasa mijlocie.

Intelectualii nu sunt o clasă socială. Ei nu au nici un fel de rol, direct și de ansamblu, în producția de bunuri economice a societății. Ei constituesc, mai repede, categoria socială, tipic parazitară. Având origini familiare, și crescând în mentalitatea clasei mijlocii, în mod fatal se atașează acestei clase, așa după cum unii din ei — potrivit vederilor ce militează, — se atașează clasei proletare sau clasei marei burghezii.

Elemente parazitare, prin excelență, cu o psihologie specifică de arivism social și animați de teoria falșă a capilarității sociale, fără cultură politică și socială, îngroașă rândurile formațiilor politice de extremă dreaptă, a căror bază socială o constitue tocmai categoria socială parazitară a clasei mijlocii. Sunt desigur intelectuali, cari au o pregătire socială științifică, care se atașează sincer luptei democratice a clasei mijlocii și luptei de emancipare a claselor muncitoare.

Cum observa, pe bună dreptate **Fernandez**; „trebuiesc câștigați in„telectualii pentru clasele muncitoare, făcându-i să capete conștiință „de identitatea stăruințelor lor spirituale și de condiția lor de producă„tori. Acesta este punctul esențial: intelectualul are nevoie de clasa „muncitoare pentru a se cunoaște el singur complet. Și cum muncitorul „are nevoie de intelectual pentru a se gândi pe el însuși, există între unul și celălalt un riguros raport de reciprocitate."

Foarte justă constatare.

Observaţiuni analoage, cu acele, pe cari le-am făcut noi mai sus, face socialogul **G. L. Duprat**, în amplul studiu **„Formes élémentaires de l'economie sociale".**

Citez pe cele mai importante :

„Mica burghezie se plasează deasupra categoriilor de rentieri bo-„gaţi, înalţi funcţionari, comercianţi şi industriaşi bogaţi, ale căror a-„faceri sun prospere, medici şi avocaţi cu clientelă bogată; ea cuprinde, „în principal, pe oamenii de afaceri, pe micii rentieri, pe funcţionari şi „amploiaţi etc. La limita micei burghezii şi a claselor muncitoare se găsesc modeşti amploiaţi, tehnicieni, muncitori calificaţi etc."....

...„Familia micei burghezii are relaţiile sale nu numai cu lumea de afaceri (comerciale, industriale, bancare), dar încă şi cu admini-„straţia publică, armata, magistratura, clerul, profesiunile libere.

„Are relaţii şi cu activitatea politică, căci plutocraţia este, în ge-„nere, obligată să recurgă la intelectualii burghezi, pentru servicii de „ordin intelectual; uneori aceşti intelectuali se apropie de popor, de „clasele muncitoare."...

...„In timpuri de criză sau de marasm economic, familiile micei „burghezii sunt cele mai crunt lovite, pentrucă fiecare unitate econo-„mică este greu expusă efectelor crizei."

Vizitând ţara noastră, scriitorul francez **Lucien Romier** a fost isbit de lipsa unei conştiinţe de clasă la păturile noastre mijlocii.

Iată cum arată el în cartea **„Le carefour des empires morts"** (1931), cauzele acestei lipse :

„Clasele mijlocii lipsesc atât de simţitor României, nu pentrucă „poporul este inapt să se ridice, însă pentrucă regimul de proprietate, „de impozite şi de administraţie de secole, i-au interzis economia." (p. 17).

In altă parte :

„Brătienii au încercat să facă, să creeze o clasă mijlocie, prin ar-„tificiu. Dar o clasă mijlocie nu se creiază prin artificii: ea se ajută „să se nască şi să se fortifice singură. Ei nu văzură că, într'o ţară în „întregime rurală, traversată de câteva drumuri de tranzit, clasa mijlo-„cie nu putea ieşi decât din economia ţăranului şi din beneficiile co-„merţului exterior. Ei vroiau s'o facă să nască din producţia industrială, „care n'avea debuşee nici în afară, nici înăuntru şi dintr'un naţiona-„lism economic, care îndepărta capitalul strein şi în acelaş timp ucidea capitalul naţional." (p. 222).

Există desigur o clasă mijlocie, o puternică clasă mijlocie în țara noastră, rezultat al diferențierii economice și al stratificării sociale; îi lipsește însă acestei clase mijlocii românești o conștiință de clasă, o cunoaștere a intereselor economice de clasă, o mentalitate de clasă.

Păturile producătoare ale clasei mijlocii românești nici nu pot ajunge la o cunoaștere a intereselor lor economice de clasă, decât prin lărgirea sistemului cooperatist, și practicarea asociaționismului agrar. O astfel de metodă de afirmare economică a clasei mijlocii românești, desvoltă forțele economice, mărește potențialul de producție, consolidează mica unitate economică, pe care o face mai rezistentă în fața crizei și în fine, o integrează în mersul de evoluție al economiei, care tinde inevitabil să treacă prin faza etatistă și în cele din urmă prin faza colectivistă.

O mentalitate de clasă — iată într'adevăr lucrul cel mai greu ce se poate pretinde clasei mijlocii românești: cultivată într'un spirit reacționar, mai mult bigotă decât religioasă, plină de superstiții, făcând caz de un șovinism exagerat, clasa mijlocie românească este, în mare parte, refractară punctului de vedere democratic de clasă!

Și totuși sunt anumite elemente țărănești, meseriașii de la orașe, funcționarii particulari, tehnicienii care au o mentalitate mai ridicată, o mentalitate a clasei lor, a rostului social al acestei clase mijlocii, și nu o mentate aservită intereselor marei burghezii.

Se înțelege că o conștiință de clasă nu se poate realiza decât în funcție de o ridicare economică, prin cooperație și asociaționism agrar și în funcție de creiarea unei concepții politice de clasă.

Clasa mijlocie românească are un contur social, are un conținut social și are o importantă funcție economică. Numericește, ea înglobează 80% din populația activă a țării.

Iată un vast câmp de acțiune socială: pentru ridicarea economică, culturală și politică a acestei clase mijlocii, pentru afirmarea caracterului său de independență, de autonomie, de specificitate a sa.

Dintr'o massă amorfă și difuză, bântuită de concepții contradictorii, și regulat luată ca clientelă a marei bur-

ghezii şi ca element de bază socială pentru fascism şi hitlerism, democraţia, printr'un efort disciplinat şi tenace, trebue să realizeze o nouă rânduire economică, o nouă mentalitate, o nouă conştiinţă de clasă, în acord cu căile mari ale progresului şi ale civilizaţiei.

E timpul să imităm pe „narodnikii" ruşi şi să realizăm o adevărată „pătrundere în popor", pentru radicalizarea sa politică, pentru luminarea sa culturală, pentru ridicarea sa economică.

TITLUL III

Reprezentarea politică

CAP. VII

REPREZENTAREA POLITICA a CLASEI MIJLOCII

Generalităţi. Radical socialismul francez. Experienţa naţional-socialismului german. Partidul naţional-ţărănesc exponent al clasei mijlocii româneşti

Lupta politică este în realitate lupta claselor sociale, prin partide, pentru cucerirea puterii publice, cu scopul de a se realiza în instituţii sociale diferitele programe de guvernământ.

Instrumentul de afirmare politică şi de guvernare este partidul politic, în acelaş timp exponentul intereselor unei clase sau unei categorii sociale.

Partidul politic este o asociaţie de indivizi, cu interese comune, călăuziţi de un ideal comun, orientaţi de o doctrină comună.

Nu se poate concepe partid politic fără interese comune, cari unesc între ei pe partizani; nu e vorba desigur de interese individuale, adică asemănătoare la mai mulţi indivizi, ci de interesele comune, de grupare socială, de categorie sau clasă socială.

Iată, bunăoară clasa capitalistă: interesele sale politice corespund intereselor sale economice: puterea politică, cârmuirea statului să fie de o aşa manieră exercitată încât avantagiile economice ale ei să nu fie periclitate.

Aceste interese de ordin politic sunt de natură defen-

sivă, sunt conservatorii, reacţionare, faţă de ori şi ce tendinţă novatorie.

Dimpotrivă, interesul politic al clasei proletare este de natură ofensivă, întrucât se caută a se doborî privilegiile de clasă capitaliste; tendinţele politice ale clasei proletare sunt democratice, adică de extindere a drepturilor şi libertăţilor populare şi, mai adânc, de emancipare economică prin socializarea mijloacelor de producţie.

Am văzut, în capitolul anterior, caracterul de heterogenitate al clasei mijlocii. de aci rezultă şi diversitatea de interese şi tendinţe politice.

Categora parazitară a clasei mijlocii — aflată în zona de influenţă a burgheziei — are tendinţe de democratism diluat, de solidarism social, şi în zilele noastre — tendinţe fascizante, pentrucă apără sistemul orânduirii sociale actuale, din care îşi trage avantagiile de ordin economic.

Din potrivă, categoria productivă a clasei mijlocii — având interese analoage cu ale proletariatului, acelea de proteguire legală a factorului muncă — militează pentru principiile unui democratism de clasă.

Aceste interese comune nu pot fi valorificate politiceşte decât prin partide — organisme politice, dotate cu cadre disciplinate, orientate de o doctrină conformă realităţilor sociale.

Este foarte adevărat că lupta istorică, lupta de perspective istorice, se dă între burghezie şi proletariat; victoria finală nu poate să fie decât izbânda muncitorimii, realizarea dreptăţii sociale, stabilirea unei orânduiri sociale prin realizarea primatului muncii.

Descompunerea capitalismului este evidentă: efectele crizei sunt o dovadă în plus de zdruncinarea orânduirii sociale. Milioanele de şomeuri, în toată lumea, arată dezacordul dintre producţie şi consumaţie. Decalajul dintre preţul produselor industriale şi agricole arată pauperizarea ţărănimii. Instabilitatea monedelor, inflaţiile au distrus economiceşte multe straturi din clasa mijlocie.

Toate acestea nu înseamnă neapărat şi peirea **actuală** a capitalismului. Inseamnă altceva, tot atâ de important: declinul capitalismului.

Tendințele de pretutindeni, pentru un nou sistem economic, pentru un sistem de economie dirijată, pentru etatizări, sunt tot atâtea recunoașteri de necesitate **criteriului colectivist** în noua orânduire socială și economică și de neputința economiei liberale individualiste.

Se înțelege însă că această evoluție spre o nouă orânduire socială necesită timp, poate timp îndelungat.

Tranziția dela orânduirea socială burgheză la cea proletară, e destinată istoricește, a o face clasa mijlocie.

Prin configurația sa, prin poziția sa socială, această clasă mijlocie servește de clasă de tranzit dela un regim la altul.

In aceste condiții clasa mijlocie ne apare ca o adevărată locomotivă istorică — cu destinație finală: societatea colectivistă. Actual — această clasă socială are însă interese proprii de apărat, revendicări de formulat, programe de realizat.

Tendințele politice sunt divergente: — am mai spus — elementele productive militează democratismul integral, în alianță cu clasa proletară, elementele parazitare se încadrează în preocupările politice ale clasei marei burghezii.

Este aci locul să insistăm asupra conceptului democrației solidariste.

Formula aceasta a fost formula de predilecție a marei burghezii, care, în acest mod, se gândia la o solidarizare a tuturor celorlalte clase sociale cu propriile sale interese de clasă.

Solidarism între proletariat și burghezie? Nici pe departe nu se poate susține acest lucru! Solidarism înseamnează o apropire de interese identice, de țeluri comune, de metode asemănătoare.

Dealtminteri, formula s'a perimat repede, desvăluind realitatea de clasă.

In locul ei — și oarecum ca o desvoltare a ei, marea burghezie a inventat fascismul, „statul totalitar", expresia tipică a solidarismului social.

In opunere cu aceste concepții — apare sistemul democrației de clasă, practicat de clasa proletară și practicat, în multe țări, și de elementele productive ale clasei mijlocii.

Punctul de vedere al democrației de clasă stabilește, din capul locului, pozițiile de clasă: adversitate față de clasa burgheză, alianță, colaborare — nu fals solidarism — între clasa mijlocie și clasa proletară.

E un punct de vedere, care cadrează cu constatările sociologice politice, dar e și un punct de vedere de onestitate politică.

Fac o eroare egală, partidele clasei mijlocii, cari militează solidarismul cu clasa proletară și invers partidele socialiste, cari practică solidarismul cu clasa mijlocie.

Clase sociale distincte, cu tendințe și programe proprii cu autonomie funcțională, nu-și pot găsi realizare decât în propriile lor formațiuni politice și propriile lor programe.

E o minciună, ca un partid politic, care practică democratismul burghez să susție că poate satisface interesele proprii ale proletarilor și — în fond să țintească la mărirea clientelei sale politice.

De asemenea, e o minciună ca partidele socialiste, cu țintă revoluționară, să afirme că pot satisface interesele micei burghezii, care, actualmente, nu pot fi satisfăcute decât în cadrul orânduirii sociale de azi.

Dacă nu solidarism — alianță și colaborare în lupta politică pentru afirmarea democrației de clasă, da!

C. Stere remarca, pe bună dreptate:

„Pretutindeni — democratismul s'a consolidat prin colaborarea cla-„selor mijlocii cu massele muncitoare".

Vorbind despre tendințele politice ale micei burghezii, sociologul **G. L. Duprat** observă:

„Familiile claselor mijlocii cari cuprind oameni mai înstăriți și inte-„lectuali ce aspiră la posturi în stat, au motive să se opuie puterii aris-„tocratice și marei burghezii; ele se apropie de popor și susțin aspira-„țiile claselor muncitoare...

...„Mica burghezie aspiră către o ordine socială, care să garanteze „achiziționarea averilor personale."

Aspirațiile politice ale clasei mijlocii, tendințele sale pentru democrația de clasă și pentru susținerea luptei proletariatului, caracterul său de clasă de tranziție și de lentă evoluție socială, rezultă și mai bine, examinând, pe scurt, luptele politice, purtate de această clasă, în țările cu un

capitalism mai avansat și cu un regim democratic mai accentuat.

In Apus, partidele clasei mijlocii au militat totdeauua democrația de clasă; prea adesea au fost animate și de un spirit combativ de prim ordin.

Radicalismul a fost formula politică sub care au militat aceste partide.

Seignobos, în vastul său studiu **„Histoire politique de l'Europe contemporaine"**, analizând evoluția politicii contimporane, în toate statele, subliniază, în dese rânduri, vigoarea, energia clasei mijlocii și perseverența de luptă și de afirmare a partidelor radicale.

In 1837—1848, în Anglia, partidul radical începe vestita agitație chartistă; prin petiții semnate de milioane de persoane se cerea lărgirea sufragiului, vot secret, abolirea cenzului etc.

D. Mihai D. Ralea — în „Ideea de revoluție etc." — arată că în 1830 mișcarea chartistă a rezultat din alianța micei burghezii cu proletariatul. Cu pătrunderea radicalilor în parlament și întărirea partidului socialist independent, începe era Angliei democratice.

Ca să se vadă animația, frământarea politică a clasei mijlocii engleze, în această luptă de democratizare, e suficient să redau o frază dintr'un discurs al Lordului Macauley.

„Erau zile mândre și fericite — spunea Macauley — atunci când „în mijlocul aplauzelor și binecuvântărilor a milioane de suflete, Lor- „dul John Russel ne duse în marea luptă pentru bilul de reformă; „când sute de mii de cetățeni așteptau la ușile noastre până la răsări- „tul soarelui ca să afle cum am ieșit; când marile orașe ale Nordului „scoteau populația lor la drumul mare, ca să întâlnească curierii, ce „aduceau noutăți din capitală și să afle dacă lupta poporului a fost „pierdută sau câștigată".

Insuși Seignobos arată că „chartismul era o coaliție între radicali și noua mișcare muncitorească socialistă".

La aceiași epocă, în Franța, agitația radicalistă are același obiect: lărgirea dreptului de vot, libertăți populare, libertatea presei.

In 1869, radicalii se constituesc într'un partid al **ireconciliabililor.**

Punctele de program ale acestui partid: 1) lărgirea dreptului de vot; 2) alegerea organelor de administrație locală; 3) libertăți publice, garantate prin legi. Radicalii trec prin crize grele, suportă teroarea politică și confiscarea presei, au oarecari lipsuri de acțiune, dar, refăcuți, se manifestă din nou, ca stângă democatică.

Partidul radical ajunge partid de guvernământ cu Leon Bourgeois, prima dată în 1896, pentru ca, în cele din urmă să devină puternicul partid radical-socialist, din zilele noastre.

Partidul radical-socialist francez este partidul tip al clasei mijlocii și al democratismului de clasă.

Iată pentru cari motive, vom insista puțin asupra organizării sale și asupra tendințelor sale programatice.

André Siegfried în **„Tableau des partis en France"**, ne dă date interesante asupra orientării politice a clasei mijlocii și a partidului radical-socialist.

Franța — arată Siegfried — a rămas o țară de artizani, de mici meșteșugari, cari urmăresc să-și realizeze o reală independență economică. Clasa mijlocie e compusă din oameni cu o stare mijlocie; tendințele lor corespund în general individualismului economiei franceze. Exponentul politic al acestei clase este partidul radical-socialist.

Demarcația între dreapta și stânga se face, în Franța, pe următoarele criterii: 1) pro sau contra spiritului revoluției din 1789 și 2) anticlericalismul.

„Clasăm — scrie Siegfried — ca derivând din spiritul dela 1789, „țăranul și artizanul orașelor, în măsura în care nu au suferit ascen„dentul politic al bisericii".

„La aceste elemente fundamentale ale stângii, se adaugă micii „funcționari și mica burghezie, clasa mijlocie, care se simte solidară cu „o ordine de lucruri cari asigură legalitatea".

„Noi rămânem — adaugă Siegfried — republică de oameni cu „stare mijlocie, preocupați, după cuvântul lui Alain, de o **acțiune con„tinuă a celor mici contra celor mari".**

Scopul democrației sociale, în Franța este dublu: 1) eliberează individul intelectualmente prin laicism și 2) politicește, prin rezistența la tiranie.

Scopuri sociale, de emancipare economică, a început să formuleze democrația franceză, abia în zilele noastre, în formația frontului popular, care depășește și perfecționează vechile preocupări ale democrației individualiste.

Camille Pelletan a fost tipul radicalului intransigent, mânat de conceptul democrației de clasă. Lui i se datorează înscrierea în programul radical a punctelor privind disciplina republicană („nu există dușmani la stânga!") și declarația că regimul salariului nu este socotit ca un regim vecinic, ci ca unul care trebue distrus.

Continuând concepția lui Pelletan, Allain în **„Eléments d'une doctrine radicale"**, observă pe bună dreptate:

„Nici sufragiul universal nu definește democrația. Ceeace importă „nu este originea puterii, ci controlul continuu și eficace, pe cari gu- „vernații îl exercită asupra guvernanților".

„Democrația apare astfel ca un efort perpetuu al guvernaților con- „tra abuzului de putere.

...„Când numesc un radical, nu înțeleg prin aceasta un om, care „acceptă programul radical, ci un om care iubește dreptul și legalitatea".

„Democrația nu e guvernarea numărului, este guvernarea dreptului".

Așa dar, doctrina radicalismului se reduce la formula: păstrarea și întărirea legalității.

În ceeace privește compoziția socială a partidului radical-socialist, este foarte interesant să reproducem, comentariile ce le făcea un ziarist, în legătură cu participanții la congresul partidului radical, din 1930, când s'au votat celebrele rezoluții asupra condițiilor de menținerea păcii europene:

Citez:

„Intreb pe un coleg, dela un ziar de stânga din Paris, fost secre- „tar al partidului radical, care este situația socială și profesiunea ce- „lor mai mulți delegați. Imi spune că imensa majoritate este compusă „din învățători, profesori de liceu, funcționari publici, primari de sat, „cultivatori de pământ mai mult sau mai puțini chiaburi, meseriași (ar- „tizani, nu lucrători), cu oarecare stare".

„Lucrul se vede și pe din afară. Avem în fața noastră partidul „clasei de mijloc franceze, rurale și urbane, rămasă fidelă ideilor de stânga; atașată cu pasiune republicei, urmașă — cum declară mereu „șefii ei — concepțiilor jacobine din timpul marei revoluții".

D. M. Leger în **„Etude des partis politiques français"**, ne dă aceleaşi indicaţii:

„Partidul radical-socialist — scrie d-sa — este partidul cel mai „reprezentativ al opiniunii francezului mijlociu; mulţi funcţionari, mici „burghezi de provincie, mulţi ţărani înstăriţi manifestă preferinţă pen- „tru partidul radical-socialist: acest partid satisface dorinţa lor de e- „mancipare, voinţa lor de progres, idealul lor filantropic".

Partidul radical-socialist francez, prin democraţia de clasă, pe care a practicat-o, prin cultivarea intransigenţii democratice, a radicalizat clasa mijlocie, făcând din ea o pavăză împotriva fascismului şi a teroarei şi un adevărat instrument social, care să asigure progresul societăţii.

E un exemplu, care trebuie luat în seamă, de toate partidele democratice burgheze.

Joseph Chamelar, în volumul **„Les partis politiques en Thécoslovaquie" (1926)**, ne dă următoarele date şi informaţiuni preţioase, asupra reprezentării politice a clasei mijlocii, în republica vecină şi aliată.

Partidul democrat naţional-ceh e unul din cele mai importante partide liberale cehe; programul său tinde a fi un partid de concentrare naţională, grupând toate clasele naţiunii; practică doctrina solidarismului social. Partidul a creat, în sânul său, secţiuni de artizani, de mici comercianţi, de funcţionari, amploiaţi, institutori. şi o secţie agricolă, adică şi-a ataşat şi elemente din clasa mijlocie.

Există, în Cehoslovacia, şi un partid tipic al clasei mijlocii, este **„partidul micilor comercianţi şi al miclor meseriaşi"**, înfiinţat în 1920, după prima alegere legislativă. Acest partid se sprijină pe clasa mijlocie şi în special pe artizani şi mici comercianţi de toate categoriile, ca şi pe grupările lor profesionale. Programul său comportă apărarea intereselor economice ale acestor clase, ceeace îl opune partidului naţional-democrat, socotit ca reprezentant al marei industrii ca şi partidelor socialiste.

In chestiile politice are o atitudine moderată şi progresistă. Efectivele acestui partid s'au mărit simţitor în ultimul timp; partidul meseriaşilor şi comercianţilor a devenit egal în număr cu partidul naţional-democrat şi în consecinţă

importanța sa politică a crescut. Grosul efectivelor sale se găsește în Boemia.

Partidul național al muncii se compune din funcționari și amploiați, rupți în 1925 din partidul național-democrat; tendințele sale sunt progresiste.

Partidul republican agrar ceho-slovac, are o importanță deosebită provenită din faptul că agricultorii în Ceho Slovacia reprezintă 40% din populația activă a țării. La început politica acestui partid a fost conservatoare; din 1907 s'a început acțiunea de democratizare programatică și dela eliberare acest mare partid e pionul progresului și democrației în statul vecin.

In materie vamală, acest partid reclamă egalitatea de tratament cu industria pentru produsele solului, legiferarea duratei muncii la 8 ore în agricultură, etc.

Incercarea făcută pentru înființarea unui partid agrarian conservator nu a reușit.

Am relatat mai sus, numai situația partidelor cehe, exponente ale clasei mijlocii, pentru a evidenția teza noastră asupra reprezentării politice a acestei clase.

Am ajuns, în fine, să examinăm marea și tragica experiență a clasei mijlocii din Germania.

Inainte de instaurarea la putere a reacțiunii negre, reprezentată prin național-socialism, găsim în Germania următoarele partide politice, așa cum relatează **O. Hesnard** în volumul **„Les partis politiques en Allemagne".**

Deutsche nationale Volkspartei era partidul care apăra și susținea interesele și privilegiile marei proprietăți agrare; tendințele sale erau net conservatorii.

Partidul centrului catolic urmărea o protecțiune legală a catolicismului în stat. Acest partid a dat o atenție deosebită păturilor din clasa mijlocie, artizanilor neproletarizați. Alături de instituții pur clericale, centru înființează și instituțiuni mixte. **Volksverein-ul** are menirea să educe pe artizani și celelalte elemente ale clasei mijlocii, în spiritul unei solidarități economice și sociale. Se țin cursuri speciale pentru comercianți, muncitori, agricultori, amploiați etc. In 1920 s'au scos 13 milioane de broșuri pentru clasa

mijlocie. O atenţie egala se dă şi elementelor clasei muncitoare prin înfiinţare de centre de studii cooperative.

In 1918 se stabilesc directive noui: caracterul confesional al partidului e lăsat deoparte; centru se afirmă ca partid creştin şi anti-marxist; programul consfinţea proprietatea individuala dar se combăteau şi tendinţele materialiste ale capitalismului; s'au creat numeroase sindicate creştine. Incercarea din 1922 de a se da o coloratura mai de stânga partidului nu a reuşit.

Partidul populist (Deutsche Volkspartei) şi **partidul democrat** (Deutsche demokratische partei), afirmă principiile liberalismului economic şi ale solidarismului social. Populiştii chiar formulau colaborarea dintre patronat şi muncitori prin aşa zisele „comunitaţi de muncă". La fel ca şi populiştii, democraţii militau formula: „a se interesa muncitorul la producţie". In lupta împotriva socialismului, partidul democrat a căutat sprijin în artizani, în patronul de atelier şi în ţărani.

Liga ţăranilor bavarezi figura în parlament cu 4 deputaţi şi reprezenta interesele micei proprietăţi agrare, cu tendinţe conservatorii şi reacţionare.

Acestea erau formaţiunile politice a căror bază socială era clasa mijlocie germană: s'a dat acestei clase, precum vedem, o educaţie politică de solidarism social şi de liberalism economic, o educaţie anti-muncitorească, lucru ce a pregătit şi mai mult terenul „celei de a doua năvăliri a barbarilor", naziştilor.

Naţional-socialismul s'a născut şi a crescut, bazat pe elementele sociale ale clasei mijlocii germane, trăgând ultimele concluzii logice din afirmarea solidarismului social: statul totalitar naţionalist şi şovin.

„Clasele mijlocii — scrie Laufenburger — constituesc miezul na- „ţional-socialismului şi programul economic al partidului nazist este în „întregime fundat pe nevoile claselor mijlocii".

Succesul naţional-socialiştilor se datorează unei inflaţii lungi şi catastrofice, şi apoi crizei economice profunde din 1929, cari au pauperizat şi au scăzut standardul de viaţă al claselor mijlocii:

Agricultorii, artizanii, micii comercianţi, amploiaţii,

studenții condamnați la somaj, au format majoritățile hitleriste.

Se adaugă la acestea și un program economic atrăgător pentru mulțimea convertită; clasele mijlocii disperate, dezorientate, dezechilibrate și cu o educație politică solidaristă și antimuncitorească, au căutat în ordinea actuală de lucruri dacă nu prosperitatea din trecut, cel puțin bazele unei existențe suportabile.

Programul: național-socialismul s'a afirmat, deopotrivă, anti-marxist și anti capitalist. Cadrul noului sistem: o delimitare a proprietății private. Astfel, trusturile și marile magazine urmau a fi etatizate; agricultura trebuia sprijinită chiar cu riscul de a se plăti pâinea cea mai scumpă, dar să se mănânce pâne germană; suprimarea dobânzilor, participarea la beneficiu, credite acordate micei industrii și micului comerț etc.

Printre mijloacele noului program economic, moneda se găsește pe primul plan. Feder- — făuritorul programului economic al partidului — propunea: 1) emisiune de monedă pentru marile lucrări de utilaj național și 2) creiarea unei bănci de utilitate economică publică pentru deschiderea de credite fără dobânzi.

Hitlerismul face o distincție între 1) capitalul material (uzine, mașini etc.), care e productiv și are dreptul, potrivit rolului său creator, la o remunerare legitimă și 2) capitalul monetar (monedă, trate, titluri) care este un element parazitar și un instrument de exploatare, este neproductiv în sine și nu are dreptul să-și raporteze venituri (dobânzi).

„Sare în ochi — observă pe bună dreptate Laufenburger relatând lucrurile de mai sus — că indivizibilitatea noțiunii de capital, „exclude în teorie și în fapt, distincția făcută de hitlerism între diferitele feluri de capital".

„Se va vedea târziu — scria Laufenburger, — dacă va prevala nuanța capitalistă sau nuanța socialistă a programului economic"!

Nu a fost nevoie de așa de mult timp, ca să se vadă aceasta. După alegeri nu s'a mai vorbit despre etatizarea marilor întreprinderi capitaliste, industriale, iar revendicările sociale ale muncitorilor au fost date în seama unor

„tribunale de onoare", în care patronul, interesat în conflict, este judecător şi parte, în acelaş timp.

In fine Feder, autorul programului economic care a atras păturile mijlocii — „membru No. 3 al partidului", a fost pur şi simplu exclus din partid !..

Naţional-socialismul german înseamnă o formidabilă excrocherie politică. S'a născut, trăeşte şi va pieri desigur prin teroare. Clasele mijlocii — întoarse dela rolul lor istoric de clase de tranziţie, de evoluţie, şi de progres — au abdicat dela acest rol, au renunţat la bunul nepreţuit al libertăţilor publice şi nu şi-au putut asigura nici cel puţin acea siguranţă în existenţă pe care o doriau, afară dacă nenorocitele incitaţiuni războinice nu suplinesc toate aceste lucruri şi toate aceste tragice şi umilitoare abdicări.

Şi, fără să vrem, ne vine în minte, o comparaţie între politica dusă faţă de clasa mijlocie în Franţa şi în Germania.

In Franţa, radical-socialismul a dat clasei mijlocii conştiinţa adevăratei sale misiuni istorice; prin practicarea democratismului de clasă, în alianţă cu muncitorimea, se uşurează şi se îndrumă procesul de evoluţie socială, pe căile civilizaţiei şi ale dreptăţii sociale.

S'a dus şi în Franţa o politică pentru clasa mijlocie: protecţie vamală pentru produsele agrare, degrevări fiscale pentru amploiaţi şi artizani, încurajarea comerţului de detaliu etc., o politică sinceră şi o politică eficace, nu demagogică şi umilitoare.

In Germania, hitlerismul a făcut din clasa mijlocie — educată politiceşte de partidele catolic, democrat şi populist în spiritul solidarismului social şi a democraţiei individualiste — o simplă unealtă, o simplă anexă şi o massă de exploatare a marei burghezii.

In aceste condiţii, alegerea nu poate să fie prea grea.

Elementele clasei mijlocii româneşti au a decide dacă trebuie să meargă cu democraţia de clasă sau cu fascismul, cu democraţia socială sau cu democraţia solidaristă. preludiu al dictaturii totalitare.

Din fericire, în România, clasa mijlocie ţărănească,

mai ales, şi-a creat un viguros instrument de luptă politică, partidul naţional-ţărănesc, care, prin ultimul său program asupra „statului ţărănesc", prin formularea principiilor de democraţie socială, de primat al agriculturii şi de primat al muncii, de economie etatizată, de cooperatism şi sindicalism se arată, din ce în ce, ca un exponent politic al păturilor producătoare din clasa mijlocie, ce compune imensa majoritate a populaţiei ţării.

Din experienţa politică a claselor mijlocii din Anglia, din Cehoslovacia, din Germania şi din Franţa, avem a trage unele învăţăminte necesare orientării de viitor, privind ideea democratismului de clasă ca opus solidarismului, şi ideea alianţei cu clasa muncitorească în lupta pentru afirmrea principiilor de democraţie integrală, de democraţie socială.

Cap. VIII.

NEOȚARANISMUL-FORMULA IDEOLOGICA A CLASEI MIJLOCII ROMANEȘTI

Un mare om politic francez a declarat anul trecut unor gazetari, care-l interogau asupra nivelului intelectual al politicei franceze, — **„trăim o criză intelectuală în politica franceză: lipsește gustul pentru ideile generale"!**

Iar în scrisoarea, din prefața acestui volum, C. Stere remarca și cu mai mare dreptate, că **„ceeace este caracteristic pentru viața publică a țării este lipsa de intelectuali"**.

„Gustul pentru ideile generale" — denotă, în primul rând, cultura generală, adoptarea metodei de a gândi științificește și de a conchide după datele sociologiei.

E într'adevăr o criză de „intelectualitate" în viața noastră politică.

Se vorbește prea adesea de anarhia, de dezordinea, ce a cuprins viața socială a țării și în deosebi generația tânără, uitându-se foarte repede că „ordinea în lucruri și în fapte reclamă, în primul rând, ordinea în spirite".

Să ne clarificăm pozițiile intelectualmente, să ne disciplinăm acțiunile după criterii obiective și științifice — și ordinea socială va fi dela sine asigurată.

Mi-am impus o astfel de metodă, de rigurozitate științifică, pentruca să găsesc o justificare teoretică atitudinii mele politice, compatibilă cu convingerea politică net de stânga, pe care o militez de câțiva ani.

Formula politică a neoțărănismului pentru clasa mijlocie purcede dintr'un proces psihologic de natură etică: ea realizează o atitudine de sinceră onestitate față de proletariat, față de clasele muncitoare în genere, combinată cu criteriul

obiectiv al luptei de clasă — adversitate față de marea burghezie, alianță cu muncitorimea, — plecând dela postulatul științific, sociologic, universal valabil, al luptei de clasă.

Câteva elemente noui, înainte de precizarea acestei concluzii doctrinale.

Lipsa unei educații politice democratice de clasă a împins țărănimea în rândurile partidelor conservatoare.

Pe timpul luptei pentru sufragiu universal și pentru democratism dusă de clasa mijlocie orășenească, prin partidele radicale, la începutul secolului XIX-lea, țăranii au votat, în massă și cu entuziasm pentru imperiu, în Franța ; iar în Germania țăranii, mici proprietari, îngroșau rândurile reacționare.

In zilele noastre, s'a constituit în Franța, un „Front țărănesc“, o formație politică de dreapta, care pune accentul în primul rând pe organizarea și activitatea profesională și în al doilea rând pe activitatea politică.

Programul acestei formațiuni politice de dreapta, prevede între altele :

— „apărarea regimului republican cu reforma statului, „având ca bază familia și proprietatea ;

— „organizarea pe profesiuni a economiei naționale“

Un alt fapt :

Admirabila guvernare țărănească, din Bulgaria, a lui Stambolinsky a fost înfrântă politicește, pentrucă partidul țărănesc bulgar nu a prețuit cum se cuvine și nu și-a apropiat elementele orășenești ale clasei mijlocii.

Aceste elemente orășenești ale clasei mijlocii au într'adevăr și interes și ardoare de luptă democratică : **interes,** pentrucă numai o ordine socială **legalistă** le poate asigura acea bună stare pe care o doresc și acea desvoltare a cooperatismului, care le mărește potențialul productivității economice; **ardoare de luptă democratică:** pentru că există o conștiință de clasă formată, mai accentuată, cu un nivel intelectual mai larg, cu un simț mai desvoltat asupra pericolului unei dictaturi reacționare.

Inainte de război, la noi în țară, sub regimul cenzitar, colegiul al II-lea — compus în majoritate din elementele clasei mijlocii orășenești — era un colegiu democratic, aproximativ democratic.

Despre importanța unei strânse legături politice între elementele orășenești și cele țărănești, din clasa mijlocie, C. Stere scria încă din 1905 următoarele:

„Vădit, în sprijinul țărănimii, în sprijinul elementelor ci mai con-„știente și mai viguroase, trebue să vină alte elemente sociale: clasele „mijlocii — fruntașii satelor, mica burghezime orășenească și mai ales „intelectualii, cari, în țara noastră, cu o viață comercială și industrială „săracă, formează un element atât de însemnat al claselor noastre „mijlocii".

Deși, în genere, elementele țărănești sunt pasive, din punct de vedere politic, și în toate țările, lupta politică democratică a fost inițiată și condusă de elementele orășenești ale clasei mijlocii — la noi în țară asistăm, după război, odată cu introducerea sufragiului universal, la un fenomen invers: massele țărănești și-au creiat, dela primul scrutin, un partid al lor propriu, partidul țărănesc, devenit în 1926, patidul național-țărănesc.

Este foarte adevărat însă că o conștiință de clasă nu este deplin formată la țărănimea noastră mijlocie.

Majoritățile fabricate de ori și ce guvern — chiar de partide, cari, în opoziție, nu întruneau nici 2% pe țară — devedesc cu prisosință acest lucru.

In schimb, la orașe, prin faptul unor legături sociale mai strânse, prin faptul unui nivel intelectual mai ridicat, propaganda ideilor politice este mai dinamică, mai vie, massele ușor mobilizabile. Iar cadrele politice se pot recruta și din elemente intelectuale, cari întrunesc toate aceste calități.

Pe de altă parte, muncitorimea se vede lipsită de un organism politic propriu, partidul socialist fiind divizat și având o foarte timidă activitate.

In aceste condițiuni, țărănimea noastră mijlocie nu poate face marea eroare de a neglija elementele urbane, și a le lăsa pradă partidelor politice de dreapta și de extrema dreaptă.

Nu poate neglija să integreze în activitatea politică a partidului său și elementele orășenești, și altfel decât printr'o simplă invitație platonică.

Este necesară o acțiune vie de propagandă, în sânul

acestor elemente, pe baza unui program special, care să cuprindă satisfacerea tuturor dezideratelor sociale și economice orășenești.

Intre țărănimea mijlocie și meseriașii urbani, există, bunăoară, un strâns raport și o perfectă analogie de interese economice: și unii și alții produc și trăesc mulțumită „proprietății de muncă", „micei unități economice", și unii și alții au nevoie de un regim de libertăți și legalitate, care să asigure prosperitatea micei întreprinderi și libera desvoltare a cooperației — singurul mijloc de mărire a potențialului lor economic, singura soluție pentru problema organizării micilor producători.

Intre aceste categorii și liberii profesioniști, funcționarii, amploiații, cari trăesc din munca intelectuală există de asemenea analogie, identitate de interese sociale și nimic nu e mai firesc decât lupta în acelaș front politic.

Țărănismul român nu poate neglija aceste elemente orășenești, fără să nu riște trista experiență a lui Stambulisky în Bulgaria.

Partidele de dreapta au și început să'și intensifice activitatea în rândurile elementelor orășenești. Un anumit partid și-a făcut cadrele politice aproape exclusiv numai cu studenți și manifestă totuși multă vigoare politică. In multe părți, țărănimea se lasă antrenată de propaganda acestor elemente orășenești, cari amestecă, într'un tot ciudat, principii rasiste, cu principii de democrație națională, principii creștine cu fățișe îndemnuri la asasinat.

In aceste condiții, țărănismul român trebuie să'și îndrepte atenția spre două lucruri esențiale :

a) o mare limpezire ideologică ;

b) formarea unor cadre temeinice orășenești — adevărată avantgardă în lupta politică, — câștigate în bună parte prin această mare limpezire ideologică ce se impune.

Am arătat, într'un capitol anterior, evoluția ideologică a țărănismului român, când am deosebit trei faze, după criteriul luptei de clasă :

1) faza poporanistă (Stere) : „ţărănimea massă socială nediferenţiată.

2) faza ţărănistă (Madgearu) : afirmarea luptei de clasă purtată de ţărănime, ca clasă socială proprie.

3) faza statului ţărănesc (Ralea) : afirmarea solidarismului social şi a statului totalitar.

Inţelegem şi acceptăm formula dinamică a „statului ţărănesc" : nimic mai logic decât, atâta timp cât clasa mijlocie ţărănească — marea majoritate a ţării, — deţine primatul social, forma de stat să fie conformă intereselor sale de clasă, ţinând seamă, în proporţia raportului de forţe, şi de celelalte clase sociale.

Dar sunt anumite rezerve de făcut, în privinţa metodei de întrebuinţat şi în privinţa atitudinii faţă de muncitorime. In perioada aceasta de confuzie a principiilor — ori şi ce confuzie măreşte primejdia anarhiei.

Nu trebuie să trăim în echivoc faţă de clasa muncitorească şi nu trebuie să trăim în echivoc faţă de criteriul democratic, sociologiceşte singur valabil: criteriul de clasă.

Democraţia solidaristă pregăteşte, ocazionează şi justifică dictatura de dreapta totalitară, şovinistă şi reacţionară.

Dacă democraţia solidaristă pretinde că poate realiza consensul claselor sociale, prin persuasiune — insuccesul vremelnic al metodei, poate justifica dictatura, care realizează cu forţa consensul dorit de solidarism pentru progresul statului.

Din potrivă, democraţia de clasă, pe care trebuie s'o militeze şi clasa mijlocie şi clasa proletară, — ţine seamă de interesele clasei sociale respective, realizează şi satisface aceste interese, şi pune statul, în funcţie de clasele muncitoare — majoritatea naţiunii — şi nu invers.

Democraţia solidaristă poate să fie practicată de clasa marei burghezii, care are interes să solidarizeze toate celelalte clase la „fericita sa posesiune", dar ce solidarism poate sa existe între marele bancher şi ţăranul sau meseriaşul clasei mijlocii şi proletarul? Nici unul, fireşte.

O! ştiu, ni se vorbeşte de problema naţională, ca realitate peste clasele sociale. De ce oare această problemă naţională coincide întotdeauna cu interesele marei burghezii,

adică cu interesele minorității naționale ? De ce nu s'ar socoti — cum e și în realitate — că rezolvarea problemelor sociale — în cari sunt interesate marile masse ale claselor muncitoare — implică în sine și rezolvarea problemei naționale ?

Dacă nu există solidarism între marea burghezie și celelalte clase sociale, nu există desigur nici între clasa mijlocie și proletariat.

Și aci se pune marea problemă de onestitate politică: fiecare din aceste două clase își au structura lor proprie, autonomia lor proprie, destinul lor social și istoric propriu.

Actualmente — istoricește poate însemna decenii și veacuri — clasa mijlocie e cea mai puternică economicește și cea mai numeroasă, ea își dă o formă de stat : stat țărănesc, stat de democrație de clasă, și implicit stat național, având o politică și un partid de clasă : partidul național-țărănesc.

Mâine — peste câte decenii ? sau veacuri? — clasa proletară va deveni puternică, își va realiza statul socialist, pentru care activează acum în partidul său de clasă.

Azi — între aceste două clase sociale și între partidele acestor două clase, alianță, colaborare politică pentru afirmarea democrației sociale, nu însă solidarism, pentru că nu poate să fie solidarism între interese distincte.

Statul țărănesc apare, în această concepție, ca o adevărată formulă de evoluție socială, progresistă și normală, vorba lui C. Stere: „pe calea largă și luminoasă a progresului universal".

Neoțărănismul — afirmând ideea luptei de clasă, ideea democrației de clasă, ideea alianței cu muncitorimea, și ideea statului țărănesc, — fază de tranziție în evoluția socială a țării — și repudiind solidarismul reacționar, creiază elementele acelei limpeziri ideologice, mulțumită căreia vom putea întări țărănismul, creind și consolidând cadrele intelectuale orășenești — necesare ori și cărei mișcări politice democratice.

TITLUL IV.

Statul țărănesc și problema muncitorească

CAP. IX.

NEOȚARANISMUL CA DOCTRINA ȘI STATUL ȚARANESC CA REALIZARE IN RAPOORT CU PROBLEMA MUCITOREASCA

Neoțărănismul apare ca o doctrină politică de stângă militantă.

El se caracterizează — după examenul sociologic ce l-am făcut și după enunțările din capitolul precedent — prin următoarele elemente:

1) cercetarea științifică, obiectivă, a realității sociale duce la concluzia diviziunii naturale a societății, în clase sociale, caracterizate funcțional prin rolul lor în economia națională; viața politică se reduce la lupta de clasă între aceste organisme sociale.

2) Constatarea realității luptei de clasă duce la ideea democrației de clasă — militată de clasele muncitoare: clasa mijlocie țărănească și orășenească și clasa proletară și la respingerea solidarismului reacționar între clasele sociale.

3) Practicarea democrației de clasă, dacă exclude solidarismul, preludiu al dictaturii totalitare, practicat de marea burghezie și unele elemente parazitare ale clasei mijlocii — nu exclude o alianță, o colaborare politică între partidele clasei mijlocii și partidele proletariatului, în vederea realizării democrației sociale.

4) In România, partidul național-țărănesc, exponent al

clasei mijlocii productive țărănești și orășenești, a dat o formulă specifică: „statul țărănesc”, corespunzând intereselor actuale ale marei majorității țărănești; această formulă a **statului țărănesc** înseamnă realizarea democrației sociale în România; concepem **această democrație** socială și statul țărănesc, ca o fază necesară și tranzitorie în evoluția socială, normală a popoarelor agrare.

Această doctrină a neoțărănismului este — am spus la începutul capitolului — o doctrină politică de stângă militantă.

Este ceeace trebue vieții noastre politice — astăzi când dreapta este dinamică, activă și stânga ezitantă și pasivă.

Țărănimea atașată partidului național-țărănesc are nevoie de un flanc orășenesc puternic: de aci vine valul reacționarismului. Și are nevoie de un partid muncitoresc puternic, în care să găsească un aliat prețios în lupta politică.

Toate acestea sunt în funcție de limpezirea ideologiei, propăvăduită de neoțărănism.

Și iată cum: neoțărănismul proclamând democrația de clasă și luând atitudine netă contra solidarismului, spulberă un echivoc care permitea din premiza pusă a solidarismului să se tragă concluzia logică a dictaturii fasciste totalitare.

Afirmând net acest lucru, elementele clasei mijlocii sunt făcute atente asupra rolului lor de clasă, asupra primejdiei confuzionismului politic.

A milita solidarismul — înseamnă a ocaziona și justifica totalitarismul dictatorial.

Are interes un veritabil partid democratic să facă acest lucru?

In al doilea rând, neoțărănismul preconizând **o politică de onestitate față de proletariat,** o politică, în care preocuparea demagogică de a capta muncitorimea ca simplă clientelă politică să nu existe, în care autonomia organizatorică a fiecărei clase să fie respectată, câștigă un prețios aliat, de o forță colectivă impresionantă.

Să se piardă înscrierile individuale de muncitori! Ele nu au decât o valoare strict electorală, și locală. In schimb, prin această onestă precizare de poziții ideologice — se câș-

tigă colectivitatea de clasă a muncitorimii industriale, într'o alianță politică și se îngădue fortificarea partidului socialist. împiedicat azi în desvoltare prin supralicitația demagogică, care a zăpăcit spiritele muncitorilor.

Neoțărănismul, prin clarificarea sa ideologică, stabilește o concepție clară (fără nici un echivoc favorabil dictaturii), pentru elementele clasei mijlocii — și ușurează fortificarea muncitorimii industriale, într'un partid de clasă, aliat prețios în lupta pentru realizarea democrației sociale.

Insuși d. Mihai D. Ralea subliniază necesitatea acestei alianțe, în **„Perspectivele țărănismului în fața nouilor curente sociale“**, considerând, (bine înțeles țărănimea clasă socială distinctă.

Citez:

„Situația mixtă a țărănimii, care întrunește în acelaș timp și rolul „de mic proprietar și pe acela de muncitor și care o deosebește în ce „privește interesele și preocupările ei și de imperialismul marilor capi- „taliști și de spiritul colectiv al proletariatului, e analoagă cu aceea a „altor câteva categorii sociale, care și-au agonisit prin muncă un mic „capital, dar care e insuficient să le întreție dacă nu e fructificat de „munca lor proprie. Așa de pildă, sunt meseriașii, micii comercianți, „cari trăiesc într'o modestă prăvălie, funcționarii, cari au strâns o mi- „nusculă avere etc. Ceeace se numește, în limbaj marxist, „mica bur- „ghezie“. In lupta ei de desrobire, țărănimea poate încheia alianțe cu „aceste categorii așa de apropiate de soarta sa propric. Bineînțeles, „nici un interes contrar nu o îndepărtează nici de luptele muncitorimii „din alianța căreia nu are decât de câștigat în lupta anticapitalistă“.

Câteva cuvinte asupra a ceeace denumim politica muncitorească. Ințelegem prin politica muncitorească, politica de guvernământ ce trebuie dusă pentru satisfacerea intereselor elementelor productive țărănești și orășenești din clasa mijlocie și ocrotirea legală a intereselor clasei proletare.

Să se observe distincția: politica muncitorească pentru clasa mijlocie poate și trebuie să fie o politică de satisfacere directă a intereselor economice și profesionale.

Din potrivă, în ceeace privește interesele proletarilor, ele nu pot să fie satisfăcute azi, în orânduirea socială actuală și de organismul social al altei clase— chiar al clasei mijlocii—; față de proletariat politica de guvernământ ce

trebuiește dusă este o politică de **ocrotire juridică** a acestor interese, de favorizare a desvoltării spiritului colectiv în instituții colective: sindicate profesionale, de asigurarea unor condiții de muncă, de salarizare și de trai, care să permită fortificarea conștiinței de clasă proprie, cu destin istoric propriu — proletariatului industrial și agricol.

Problema organizării micilor producători este problema centrală a unui program economic pentru clasa mijlocie țărănească și orășenească.

In acest scop, programul partidului național-țărănesc cuprinde soluții echitabile pentru satisfacerea tuturor intereselor economice și politice ale acestei clase, **metode directe pentru soluționarea acestor mari probleme a zilei: organizarea micilor producători.**

In primul rând, pentru țărani — cooperația și asociaționismul agrar vor înlătura cele două racile ale agriculturii noastre: exploatarea producției micului proprietar de către intermediari în procesul de circulație (care poate fi înlăturată prin mijlocul unei rețele de cooperative de desfacere) și randamentul redus al parcelei țărănești, care iarăși poate fi înlăturat prin asociaționism, în măsură să procure mașini, seminţe selecționate și să realizeze cultura intensivă.

Se înțelege că înființarea unui institut de credit agricol rămâne o problemă centrală pentru ridicarea agriculturii noastre.

Infiinţarea de magazii sătești, clădirea unei rețele de silozuri, susținerea prețurilor cerealelor prin măsuri de stat etc. sunt măsuri complimentare, de ordin general, de natură să satisfacă interesele economice ale micilor unități de producție țărănească.

Aceleaș probleme de protecție a proprietății de muncă se pune și pentru meseriași.

Partidul național-țărănesc s'a angajat recent să înființeze un institut de credit pentru meseriași și mici industriași, pe care să-l doteze cu 100 de milioane lei. Iată o măsură de

natura să scoată din marasm și decădere meseriile naționale și să realizeze o adevărată renaștere a meseriilor.

Ca să se vadă cât de vitregă este politica de credit a marei burghezii pentru clasa mijlocie țărănească și orășenească, este suficient să prezentăm următoarele date din raportul Băncii Naționale, care arată că portofoliul admis la scont, în cursul anului 1935, se descompune astfel, după profesiunea emitenților:

Industriași	65,32%
Comercianți	24,67%
Agricultori	2.37%
Meseriași	0,35%
Diverși	7,29%

Ceeace înseamnă un procent de 89,99% pentru industriași și comercianți, adică pentru elementele marei burghezii și un procent ridicol de 2,72% pentru agricultori și meseriași, adică pentru clasa noastră mijlocie productivă.

Iată, deci, o măsură tipică de clasă, un reflex economic al luptei de clasă, în privința căreia diverși teoreticiani mai încearcă încă să-i tăgăduiască realitatea evidentă.

Sunt de luat apoi o serie de măsuri pentru desvoltarea și întărirea meseriilor rurale: organizarea de școli de meserii și cămine de ucenici, în centrele rurale, organizarea unor târguri mobile pentru desfacerea produselor micei industrii rurale, avantajarea cooperativelor de meseriași și preferințe la furniturile de stat, județ și comună etc.

Toate acestea vor întări economicește elementele clasei mijlocii și vor consolida proprietatea de muncă, temeiul economic al acestora.

Măsuri analoage și în ceeace privește celelalte categorii sociale ale clasei mijlocii:

Pentru funcționarii publici, armonizarea salariilor, selecțiuni obiective la avansări, stabilitate în funcțiune etc. și în nici un caz reducerea lefurilor

Pentru funcționarii particulari — adoptarea legii de calificare profesională, care să asigure, condițiile de angajare și de muncă, pregătirea profesională, salarizarea, concediile de odihnă și concediile de boală etc.

In fine, pentru liberii profesioniști — medici, avocați,

profesori etc. — găsirea modalității de plasare a lor la sate (pentru medici s'a încercat prima de reședință la sate 2000 de lei lunar; pentru licențiații în drept plasarea ca notari etc.) Un vast debușeu pentru șomerii intelectuali îl constituie satele noastre, țărănimea noastră, dornică de luminare culturală, de condiții higienice, de asistență sanitară efectivă etc.

Toate acestea constituesc măsuri de satisfacere directă a intereselor clasei mijlocii țărănești și orășenești, pe cari un partid de clasă, exponent al acestei clase și practicând democrația de clasă trebue să le aibă în programul său.

Altfel stau lucrurile cu clasa muncitorească, cu clasa proletariatului industrial și agricol. Am spus și o repet, un partid de sinceră democrație trebue să fie conștient că el nu poate satisface, direct și integral, dezideratele proletariatului. Că aceste deziderate sunt în funcție de victoria partidului de clasă al proletariatului, într'un viitor îndepărtat.

Atunci: poate exista totuși o politică muncitorească a unui partid democrat, exponent al clasei mijlocii? Desigur că da și iată ce caracter poate avea această politică: nu satisfacerea directă și integrală a dezideratelor sociale ale proletariatului, **ci ocrotirea lor legală, ocrotirea juridică a condițiilor de existență și desvoltare a acestei clase.** Partidul național-țărănesc urmărește prin cercurile profesionale tocmai o cunoaștere și o afirmare a intereselor strict profesionale. Legislația muncii realizează acest scop, pe plan internațional activitatea Biuroului internațional al muncii din Geneva și conferințele anuale sunt o dovadă.

Foarte pe scurt, acest program de ocrotire juridică a intereselor muncitorești:

Pentru proletariatul agricol: o nouă lege a învoelilor agricole, o jurisdicție specială pe lângă Camerele agricole, o secție specială a muncitorilor agricoli în Camerele agricole, adoptarea contractului colectiv și în agricultură, extinderea asigurărilor sociale etc.

Pentru proletariatul industrial: codificarea legislații

sociale, actualmente disparată şi confuză, legiferarea minimului de salariu prin înfiinţarea unui oficiu de salarii, care să calculeze nivelul salariilor, în funcţie de indicele de scumpete al vieţii, modificarea legii asigurărilor sociale pentru înlăturarea biurocratismului, complectarea legii meseriilor, dându-se întâietate meseriilor rurale, un statut lege pentru calificarea funcţionarilor particulari, legiferarea asistenţei de şomaj, legiferarea celor 8 ore de lucru in comerţ, transformarea contribuţiei benevole de azi de 1% pentru şomaj, într'o obligaţie legală.

In ordinea administrativă: înlăturarea sistemului comisiilor interimare în conducerea instituţiilor muncitoreşti, camere de muncă etc. şi efectuarea alegerilor, înfiinţarea unor noui judecătorii de muncă şi a tribunalelor de muncă, reorganizarea serviciului de inspecţie a muncii, desvoltarea cooperaţiei muncitoreşti şi eventual legiferarea contractului cooperatist de muncă.

Să examinăm — în fine — o revendicare politică comună şi clasei mijlocii şi clasei proletare: reforma electorală.

CAP. X.

RADICALIZAREA CLASEI MIJLOCII PAVAZA IMPOTRIVA FASCISMULUI DICTATORIAL

Pledoarie pentru o reformă a legii electorale mijloc de cultivare politică a masselor [1]

O reformă democratică a legii electorale, prin înlăturarea primei și a majorității speciale de 40% și prin adoptarea fie a reprezentării proporționale pe județe, fie a scrutinului uninominal, pe circumscripții — este de natură să creieze un mediu politic prielnic educației politice a masselor.

In sistemul actual, este aproape zădarnică ori și ce muncă în acest sens, pentrucă centralizarea pe țară a voturilor și majoritatea sui generis de 40% dn votanți cari capătă 70% din mandate prin prima imorală, falsifică pur și simplu voința corpului electoral.

Dacă s'ar adopta un sistem mai larg, un sistem sincer democratic, în care votul să fie expresia directă a voinții cetățeanului, atunci desigur activitatea politică ar fi mai vie, mai direct în contact cu massele.

Exemplul Franței democratice este concludent: alegerile sunt un prilej de adevărată mobilizare a tuturor cadrelor partidelor — cari duc o acțiune zilnică, pentru captarea, pentru lămurirea, pentru convingerea alegătorilor.

O reformă electorală — se impune așa dar, la noi în țară, și ea trebue să constitue revendicarea politică, actuală, comună și clasei mijlocii și clasei proletare, direct interesate la exercițiul puterii într'un regim de sinceră și de reală democrație.

Şi încă un lucru, asupra căruia vreau să însist: radicalizarea clasei mijlocii ţărăneşti şi orăşeneşti, cultivarea ei în spiritul democratic, constitue o adevărată pavăză împotriva fascismului dictatorial.

Am examinat, într'unul din capitolele anterioare, situaţia naţional-socialismului german şi am arătat cum hitlerismul s'a născut din nemulţumirea economică şi din confuzionismul politic al clasei mijlocii; că elementele acestei clase au îngroşat rândurile miliţiilor hitleriste.

Punem foarte mare preţ pe această explicaţie: confuzionismul politic al clasei mijlocii, şi ne amintim, în această privinţă, politica dusă de partidele germane, pretins democrate: partidul clerical, centru, partidul populist şi partidul naţional-democrat, cari practicau solidarismul politic, cari educau clasa mijlocie în sens anti-muncitoresc, şi nu făceau nimic pentru ridicarea economică a acestei clase, ba încă prin politica lor de guvernământ, inflaţionistă, a dus-o la ruină — pur şi simplu.

Afirmarea solidarismului politic, între marea burghezie şi clasa mijlocie — de către aceste partide, a născut, spuneam, acel confuzionism politic — larg prielnic politicii extremismului de dreapta; într'adevăr dacă susţii teza solidaristă pentru consolidarea statului naţional — ideea statului totalitar, a totalitarismului dictatorial apare ca o filiaţiune logică.

Ceeace democraţia solidaristă nu este în stare să facă pentru statul naţional, pe calea persuasiunii, este natural şi logic, să realizeze, cu forţa, dictatura totalitaristă. Scopul scuză mijloacele şi un sistem şi altul tind la consolidarea statului naţional, citeşte în realitate la consolidarea marei burghezii.

Criteriul dictatorial este un criteriu etatist şi anti-naţional, dacă prin naţiune înţelegem imensa majoritate şi dacă marea burghezie — în folosul căreia se fac întotdeauna dictaturile — înseamnă infima minoritate.

Ca printr'o lovitură de baghetă, lumea îşi pierde minţile; febra naţionalistă afirmă cu patos ideea de patrie şi conceptul de naţiune — iar în dosul acestora: marea şi unica beneficiară: marea burghezie capitalistă direct intere-

sată în menținerea stării de lucruri actuale, cu toate anexele ei!...

Ori — aci trebuiesc lămurite lucrurile.

Conceptul de clasă se identifică cu conceptul de națiune, pentrucă majoritatea națiunii este realizată în clasele muncitoare: clasa mijlocie, țărănească și orășenească și clasa proletară.

A explica ideologicește această identitate, a practica ceeace aș numi un **„naționalism social“**, a demasca pseudonaționalismul marei burghezii, producător de beneficii pe spinarea claselor muncitoare, a arăta că prin naționalism marea burghezie duce o adevărată politică de clasă a intereselor sale proprii, la care trebue să se răspundă cu politica de clasă a claselor muncitoare — clasa mijlocie țărănească și orășenească și clasa proletară —, iată ceeace mi se pare că nu au făcut partidele pretins democrate germane și iată ceeace face partidul radical-socialist pentru clasa mijlocie franceză.

Cultivată astfel în principiile democrației de clasă și ale naționalismului social, clasa mijlocie își îndeplinește adevăratul său rol istoric, adevăratul său destin istoric, de a constitui, în perioada actuală, clasa socială, care stă la baza orânduirii sociale, care ușurează evoluția procesului de transformare socială, care pregătește lent și conștient această transformare.

E o tristă iluzie că omenirea poate fi oprită pe loc, într'o formă de stat, fixă, definitivă.

Concepția dinamică înțelege că fiecare clasă socială își are momentul său istoric de desvoltare, de afirmare, că fiecare clasă se încadrează în evoluția omenirii, în evoluția normală.

O clasă de forța numerică și de rolul economic al proletariatului nu poate să fie oprită în loc, istoricește vorbind. Ea se va desvolta și va progresa — cum se desvoltă și progresează fructul pârguit și până în urmă copt de tăria soarelui.

Ea va aduce civilizației omenirii, aportul său de originalitate, de putere productivă, de curățenie morală — așa

după cum au adus toate celelalte clase sociale, potrivit destinului lor istoric propriu.

Este explicabilă ura marei burghezii, împotriva proletariatului, care tinde s'o deposedeze de „privilegiile ei de clasă", de avantajele ei economice.

Dar de ce ură împotriva proletariatului, la intelectuali, la meseriași etc., din moment ce proletariatul nu tinde la suprimarea proprietății de muncă și din moment ce proletariatul pune un preț deosebit pe valoarea muncii intelectuale?

Ura aceasta este însă și ea explicabilă: e o ură cultivată, o ură comandată, o ură organizată din interesul marei burghezii.

In Germania, în Italia, în țările de dictatură, s'a petrecut acest fenomen: clasele mijlocii, zdruncinate economicește și confuze politicește, needucate într'un spirit de democrație de clasă, au căzut pradă manevrelor marei burghezii, au devenit clientela sa politică, au populat milițiile sale de „revoluție națională" — s'au pus, cu alte cuvinte, deacurmezișul evoluției normale istorice, au fost deturnate, pentru un timp dela misiunea lor istorică. Oamenii lipsiți de ori și ce cunoștință sociologică, cât de elementară și de ori și ce simț istoric, își pot imagina că lucrul va putea dura — așa pe dos cum a fost el aranjat.

Nu! dezamăgirea va veni prea curând. Clasele mijlocii au fost câștigate de programul social al hitlerismului, nu de programul demagogiei pseudo-naționaliste.

Trădarea acestui program s'a și consumat: capitalul nu a fost etatizat și nici industriile mari și nici marele comerț, iar Feder exclus!...

Fapt însă este că lipsa unei educații de democrație de clasă și lipsa unor partide, care să militeze acest principiu, a aruncat clasa mijlocie germană, în lagărul reacțiunii; din potrivă, educarea în acest spirit, îndeplinită de partidul radical-socialist în Franța, de partidele agrarian și al meseriașilor și comercianților în Cehoslovacia au făcut din clasa mjilocie pavăză puternică împotriva curentelor obscurantiste, dictatoriale.

O astfel de politică trebuie să se urmărească, și în țara noastră, pentru clasa mijlocie, țărănească și orășănească.

Joseph Barthelmy, în volumul **„La crise de la démocratie contemporaine"**, examinând, pe larg, cauzele crizei democrației contimporane, indică câteva soluții posibile.

O selecționare mai serioasă, în partide, a candidaților pentru parlament, o lărgire a principiului democratic în conducerea partidului, disciplinarea lucrărilor parlamentului — sunt câteva din aceste soluții.

Nu poate să fie —la noi în țară — un remediu mai eficace, mai direct, mai dinamic pentru radicalizarea masselor muncitoare din clasa mijlocie și din clasa proletară, decât reformarea regimului electoral în așa fel încât, pe circumscripții electorale, elemente conștiente, cadre destoinice și partide disciplinate și clar orientate ideologicește să poată răscoli și educa aceste masse în principiile democratismului de clasă.

Adică — o operație, care s'a făcut în epoca radicalismului francez și englez, începând încă din 1800!..

O recucerire a sufragiului universal, prin lupte politice, cari să însemne și o educație politică a masselor se impune.

Și dacă e vorba să găsim o soluție și crizei democrației române, soluția nu poate să fie decât aceea pe care o indică Barthelmy: o reformă a parlamentului, o reformă a partidelor și o reformă a legii electorale, în spirit democratic.

O reformă a legii electorale va realiza și o democratizare a vieții interioare de partid: va înceta acea dictatură, în cascadă, a șefilor, și se va realiza o selecțiune pe bază de merite proprii și pe bază de atașament electoral temeinic.

In aceste condiții — elemente noui, elemente din tânăra generație, cu pregătire intelectuală, cu ardoare de luptă, cu convingeri nestrămutate, ar ieși din anonimat, selecționate prin adevăratul criteriu al democrației, de jos în sus, prin voința masselor, și nu arbitrar instalați și afișați prin protecții de sus.

Se vor aduce acestei lucrări multe critici, mai mult sau mai puţin întemeiate.

Fără îndoială că învinuirea de marxism, va fi cea mai nedreaptă. E la modă azi, să se înjure oamenii de convingeri democratice, pe motiv că sunt marxişti.

E o stranie dovadă de sălbătecie a moravurilor, acest proces de opinie, făcut intelectualilor de convingeri sincere. Deşi obiectivistă în metodă — pentrucă obiectivismul este un adevăr, verificat, în ştiinţa sociologică, pentru acei cari au cunoştinţa acestei ştiinţe —, prezenta lucrare nu are scopuri politice marxiste, dacă prin aceste scopuri marxiste înţelegem revoluţionarea prin mijloace violente a ordinei sociale actuale.

Prezenta lucrare a urmărit o limpezire de ordin ideologic, pornită dintr'o convingere net democratică, de stânga.

In raritatea de lucrări de acest gen, din publicistica românească, ea poate avea cel puţin meritul unei preocupări intelectuale şi obiective.

Demarcaţia ce am stabilit între democraţia solidaristă şi democraţia de clasă, pe de o parte, între clasa mijlocie şi clasa proletară de altă parte — sunt de natură în concepţia noastră, de a dinamiza principiul democratic şi de a radicaliza politiceşte elementele muncitoare din clasa mijlocie ţărănească şi orăşănească şi din clasa proletară. Limpezirea în spirite va ajuta enorm limpezirea acţiunilor şi reacţiunilor democraţiei române.

Fiu al acestei clase mijlocii crescut în mediu orăşenesc şi proletar, cu vederi democratice de stânga, cu legături de familie întinse la ţară, cu părinţi, elemente tipice de mici burghezi, — sunt fericit că am putut da clasei mele, clasei mijlocii româneşti — elementele unei doctrine, care afirmă autonomia sa de clasă, destinul său istoric, în evoluţia progresistă a omenirii — şi care afirmă credinţa în victoria finală, definitivă, a „justiţiei sociale", reprezentată prin clasele muncitoare mijlocii ţărăneşti şi orăşăneşti şi proletare.

Depinde de vigoarea politică a acestor clase, ca preceptele teoretice din această carte, să devină realităţi dinamice.

Slănicul Moldovei 24 August 1936.

Tabla de materie

TITLUL III. REPREZENTAREA POLITICA.

TITLUL IV. STATUL ŢARANESC ŞI PROBLEMA MUNCITOAREASCA